

Nëpunësi i Pallatit të Ëndrrave

Ismail Kadare

Mëngjesi ishte i lagësht e me sqotë. Ndërtesat masive, që çoheshin drejt e mbi lëvizjen e rrugës, me portalet e tyre të rënda e me kanatet e mbyllura e bënин edhe më të hirtë fillimin e ditës.

Ebu Qerimi mbërtheu edhe kopsën e fundit të jakës së palltos, atë që e shtrëngonte zakonisht te gryka, vështroi fenerët e hekurt të rrugës me sqotën e rrallë, që u vërtitej përreth dhe ndjeu prapë një drithëtirë në trup.

Rruja, si zakonisht në këtë orë, ishte e mbushur plot me nëpunës të dikastereve qendrore, që shpejtonin për të kapur me kohë orarin zyrtar. Dy-tri herë atij i shkoi ndër mend se mos bëri gabim që nuk mori një karrocë. Rruja gjë në Tabir Saraj ishte më e gjatë se ç'e kishte menduar dhe, veç kësaj, në këtë sqotë mund të rrëshqitje mbi kall-drëm.

Po kalonte përpara Bankës Qendrore. Më tutje dukeshin karroca të shumta të mbuluara me brymë përpara një ngrehine tjetër masive, që kushedi e ç'ministrie ishte.

Dikush përpara tij rrëshqiti në trotuar. Ebu Qerimi e ndoqi me sy se si u mbajt me zor në çastin e fundit për të mos rënë krejt, si u ngrit aty për aty dhe, duke mallkuar nëpër dhëmbë e duke vështruar herë xhyben e lezosur, herë vendin ku rrëshqiti, iku përpara si i ndërkryer. Ku-jdes, ia bëri me vete Ebu Qerimi, pa e ditur as vetë se kujt ia drejtoi atë fjalë, të panjohurit apo vetvetes.

Në të vërtetë s'kishte pse të merakosej aq shumë. Jo vetëm që nuk kishte ndonjë orar të saktë për t'u paraqitur, por nuk e dinte nëse ishte e detyrueshme të paraqitej në përgjithësi gjatë mëngjesit. Befas Ebu Qerimi u kujtua se nuk dinte asgjë për oraret e Tabir Sarajit.

Ra një orë diku nga e majta, me një tingull të bronztë, si në punë të vet, larg në mjegull. Ebu Qerimi shpejtoi hapat. Jakën prej gëzofi e kishte ngritur prej kohësh, megjithatë dora e tij bëri lëvizjen e njohur të ngritjes së saj. Në të vërtetë të ftohtët nuk e ndiente te qafa, por diku te brinjët. Futi dorën nën pallto, te xhepi i brendshëm për të parë nëse e kishte aty fletën e rekomandimit.

Kalimtarët në rrugë për një çast iu dukën më të rralluar. Nëpunësit kanë mbërritur nëpër dikasteret e tyre, mendoi me alarm, por aty për aty e qetësoi veten: në fund të fundit ai s'kishte punë me ta. Ai s'ishte akoma nëpunës.

Larg iu duk se dalloi njërin krah të Tabir Sarajit. Kur u afrua dhe pak, e kuptoi se nuk kishte gabuar. Ishte vërtet ai, me kupolat e zbehta, të lyera me një ngjyrë, që dikur duhej të kishte qenë e kaltër, ose, së paku, ngjyrë gurkali, dhe që tani mezi dallohej nga sqota. Kjo ishte një nga pjesët anësore të tij, kurse hyrja duhej të ishte nga rruga tjetër.

Ebu Qerimi i erdhi rrrotull një sheshi gjysmë të shkretë, ku ngrihej një xhami, me minare çuditërisht të hollë. Hyrja ishte vërtet nga rruga tjetër. Ngrehinës së madhe të dy krahët i humbisnin në sqotë, kurse pjesa e saj qendrore ishte e tërhequr përbrenda, sikur të qe zmbrapsur përparrë diçkaje. Ebu Qerimi ndjeu ankthin t'i rritej me shpejtësi përbrenda tij. Një rresht i gjatë hyrjesh ngriheshin të barabarta përskaj njëra-tjetrës, por, kur Ebu Qerimi u afrua, pa se ato nuk ishin hyrje, por portale të mbyllura me kanate të lagura, të përhapura prej kohësh. Ai eci për së gjati, duke ndjekur me bisht të syrit atë rresht portalesh të shkreta. Një njeri me xhybe se nga mbiu pranë tij.

— Ku është hyrja? — pyeti Ebu Qerimi.

Njeriu me xhybe tregoi me dorë drejtimin e djaththë.

Mënga e xhybes së tij ishte aq e gjerë, saqë ajo nuk mori aspak pjesë në tregimin e krahut. O zot, akoma me këto veshje, mendoi Ebu Qerimi duke ecur në drejtimin që i dha ajo dorë e hollë midis asaj mënge të përbindshme. Pas një copë herë ndjeu përsëri ca hapa përbri tij. Ishte prapë njeriu me xhybe.

— Këndej, — tha ai, — hyrja për nëpunësit është këndej.

Ebu Qerimit i erdhi mirë që tjetri e mori për nëpunës. Ai u gjend më në fund përpëra hyrjes. Kanatet e portës dukeshin më të rënda se ç'ishin. Ato ishin katër, të gjitha njëlloj, me dorezat e rënda prej bronzi. Ebu Qerimi shtyu njérën prej tyre, që për çudi u hap, dhe hyri në një korridor të ftohtë, tavani jashtëzakonisht i lartë i të cilit e bënte të dukej si një fund groove. Nga të gjitha anët kishte dyer. Ebu Qerimi shtyu dyert me radhë, gjersa njëra prej tyre u hap dhe ai u gjend në një korridor tjetër, më pak të ftohtë. Prapa një xhamlliçku ai pa më në fund njerëz. Ata rrinin kokë më kokë dhe duhej të ishin portierët, ose, së paku, nëpunës që shërbenin atje, sepse mbanin ca si uniforma me ngjyrë të kaltër të zbehtë, të përafërt me ngjyrën e kupolave të pallatit. Madje Ebu Qerimit iu duk se mbi uniformat e tyre dalloi për një çast njolla të ngjashme me ato që i qe dukur se kishte dalluar që larg mbi kupolat e që ishin të shkaktuara ndoshta nga lagështia. Po ai nuk pati kohë t'i vërente mirë të gjitha këto, sepse njerëzit me uniformë e lanë bisedën që ishin duke bërë dhe i ngritën sytë në mënyrë pyetëse. Ebu Qerimi hapi gojën për t'i përshtëndetur, por kaq hapur dukej në sytë e tyre pakënaqësia që u kishte ndërprerë bisedën, saqë ai, në vend që të thoshte «mirëmëngjes», shqiptoi emrin e nëpunësit tek i cili duhej të paraqitej.

— Ahu, për pranim në punë, — tha njëri prej tyre. — Kati i parë nga e djathta, dera njëmbëdhjetë.

Si çdo njeri që kapërcen për herë të parë portën e një institucionit të rëndësishëm qeveritar e aq më tepër që vinte me zemër të ngrirë, me dyshimin që do ta pranonin apo jo në punë, Ebu Qerimit ia donte zemra të këmbente dy fjalë me njerëzit e parë që takonte atje, përpara se të shkonte më tej, mirëpo atyre kaq shumë s'u durohej ta nisnin prapë atë bisedën e tyre të mallkuar që ua kishte ndërprerë, saqë ai u nis drejt korridorit të brendshëm, sikur ta shtyin pas.

— Ja, andej, nga e djathta, — dëgjoi pas vetes një zë. Pa kthyer kokën, eci andej dhe vetëm tronditja e ajo drithëtirë e ftohtë që ndiente në gjithë trupin nuk e linin ta ndiente veten të fyer.

Korridori ishte i gjatë dhe i zyrtë. Dyert dilnin në të me dhjetëra, të larta dhe pa numra. Ai numëroi njëmbëdhjetë dyer dhe ndaloi. Përpara se të trokiste, do të donte të pyeste për t'u siguruar edhe një herë nëse ishte vërtet ajo zyra e njeriut që kërkonte. Mirëpo në atë korridor të gjatë s'dukej frymë njeriu. Ebu Qerimi u mbush me frymë, zgjati dorën dhe trokiti fare lehtë. Nga brenda s'erdhi asnje zë. Ai vështroi sa djathtas majtas, pastaj trokiti prapë, këtë herë më fort. Nga brenda përsëri s'erdhi asnje përgjigje. Pas trokitjes së tretë ai e shtyu derën dhe, për çudinë e tij, ajo u hap fare lehtë. I tmerruar, deshi ta mbyllte përsëri, madje zgjati krahun për ta kapur kanatin që vazhdonte të hapej akoma me një krismë vajtuese, por në atë çast sytë e tij panë se dhoma ishte bosh. Një copë herë qëndroi në mëdyshje, të hynte apo të mos hynte në atë zyrë pa njeri. Nuk i kujtohej asnje rregullore apo udhëzim për një rast të tillë. Dera pushoi më në fund së krisuri. Me sy të

palëvizshëm ai vështron te stola të gjatë që ishin vendosur anash murit, në atë zyrë të boshatisur. Qëndroi sa qëndroi te pragu, pastaj dora i preku fletën e rekomandimit në xhepin e brendshëm të palltos, mori guximin dhe hyri. Dreqi ta marrë, tha me vete. Ndër mend solli shtëpinë e tij të madhe në Rrugën Mbretërore, fisin e tij të fuqishëm që mblidhej shpesh pasdarkave në dhomën e madhe me oxhak, dhe me një lëvizje të papritur u ul në njërin nga stolat. Për fat të keq kujtimi i shtëpisë e la shpejt dhe ia ndjeu prapë ankthin e mëparshëm. Veshët i kapën një si zhurmë zérash që nuk kuptohej se nga vinin. Vështroi përreth dhe vuri re se brenda në dhomë ishte një derë tjetër. Zërat dukej sikur vinin që prapa saj. Një copë herë qëndroi, mbajti vesh, por zhurma ishte po aq e paqartë sa në fillim. Tani gjithë vëmendja iu përqendrua te ajo derë, prapa së cilës atij iu duk se ishte ngrohtë.

Mbështeti duart në gjunjë dhe qëndroi gjatë ashtu, pa lëvizur. Sido që të ndodhët, tani ishte brenda në ndërtesën ku rrallëkujt i kishte qëlluar të hynte. Thoshin se edhe ministrat mund të hynin këtu vetëm me një leje të veçantë. Dy-tri herë ktheu kokën nga dera prej nga vinin zërat, por e ndiente se, edhe sikur të kalonin orë dhe ditë të tëra në pritje, ai nuk do të ngrihej për të shtyrë atë derë. Ai do të priste atje, i ulur në stolin e gjatë, duke bekuar fatin që kishte mundur të arrinte gjer në atë zyrë. Nuk e kishte menduar se mund të ndodhë kështu, kaq thjesht. Megjithëse s'kishte qenë dhe aq thjesht. E pra, e qortoi veten aty për aty, një rrugë nëpër sqotë, ca portale të mbyllura, portierët me uniforma ngjyrë gurkali, në vestibulin e shkretë, a s'ishte e thjeshtë e gjithë kjo?

Megjithatë, pa ditur pse, psherëtiu.

Në atë kohë dera u hap dhe Ebu Qerimi u ngrit në këmbë. Dikush zgjati kokën, e pa dhe u zhduk prapë, duke e lënë derën të hapur përgjysmë. Që brenda u dëgjua zëri i tij.

— Në paradhomë është dikush.

Ebu Qerimi nuk e kuptoia sa zgjati koha e pritjes në këmbë. Dera kishte mbetur gjysmë e hapur, po prej andej nuk vini më tanë zëra njerëzish, por vetëm një shtrakshtruk i çuditshëm. Njeriu që doli më në fund prej saj, ishte trupshkurtër. Ai mbante në njëren dorë një grumbull shkresash, në të cilat Ebu Qerimit iu duk se shkarkohej përfat të mirë gjysma e vëmendjes së nëpunësit. Ai e vështroi megjithatë në mënyrë pyetëse. Ebu Qerimi ndjeu dëshirën t'i kërkonte në njëfarë mënyrë ndjesë që e kishte nxjerrë nga dhoma, që me siguri ishte e ngrohtë, por shikimi i shkurtanit ishte i tillë, saqë Ebu Qerimit nuk iu hap goja, por vetëm dora e tij, me një lëvizje të ngadaltë, nxori nga xhepi fletërekomandimin dhe, ia zgjati. Tjetri zgjati dorën e deshi ta merrte, por në çast e tërhoqi atë, sikur fleta të ishte e ndezur. Ai afroi vetëm kokën, lexoi përf dy-tri sekonda, pastaj e tërhoqi edhe kokën. Ebu Qerimit iu duk se në sytë e tjetrit pa një shkëndijë qesëndie.

— Eja pas meje, — tha nëpunësi dhe u drejtua nga dera e jashtme.

Ai doli i pari në korridor dhe Ebu Qerimi i shkoi pas. Një copë herë u përpoq të mbante mend rrugën nga po shkonin, në mënyrë që, kur të dilte, të mund të kujtonte daljen, por pastaj e pa që kjo punë, veç që ishte pa kuptim, që edhe e pamundur.

Korridori ishte akoma më i gjatë se ç' i qe dukur në fillim. Ndriçimi i vinte i dobët nga ca korridore të tjera anësore, në njërin prej të cilëve ata u kthyen më në fund.

Nëpunësi trokiti në një derë dhe hyri, duke e lënë derën të hapur për Ebu Qerimin. Ebu Qerimi ndenji një sekondë në mëdyshje, po tjetri i bëri shenjë ta ndiqte dhe ai hyri në zyrë.

Përpara se të ndiente ngrohtësinë, Ebu Qerimi ndjeu aromën e zjarrit. Një mangall i madh prej bakri qe vendsur në mes të dhomës. Pas një tryze druri rrinte një njeri me fytyrë të vrenjtur, tepër të gjatë. Ebu Qerimit iu duk se jo vetëm kur hynë, por qysh më parë sytë e tij ishin të ngulur te dera, sikur t'i priste.

Njeriu i shkurtër, që tanë Ebu Qerimit po i dukej i afërt, iu afrua tjetrit dhe diçka i pëshpëriti te veshi. Sytë e ftyrëgjatit vazhdonin të vështronin nga dera në një mënyrë të atillë që të dukej se dikush trokiste atje vazhdimisht. Ai dëgjoi sa dëgjoi pëshpërimën e nëpunësit, pastaj diçka mërmëriti, pa lëvizur asgjë në fytyrë. Ebu Qerimit iu duk se asgjë s'do të bëhej, se fleta e rekomandimit dhe të gjitha ndërhyrjet e tjera ishin pa vlerë përpara atyre syve, që kushedi pse kishin lidhje vetëm me derën.

Tamam në atë kohë diçka i thanë. Dora e tij, duke u fërkuar në mënyrë armiqësore me astarin e palltos, nxori letrën e rekomandimit, por në çast sepse iu duk se lëvizja e tij e shtoi zymtësinë e atmosferës dhe vetëtimthi mendoi se mos i kishte dëgjuar gabim, ndaj deshi ta fuste përsëri letrën në xhep, por dora e nëpunësit të shkurtër u zgjat pikërisht nga letra. Ebu Qerimit i erdhi zemra në vend dhe ia zgjati edhe më letrën, por gëzimi i tij qe i parakohshëm, sepse nëpunësi, ashtu si edhe herën e parë, nuk e preku atë. Dora e tij bëri vetëm një shenjë në ajër, si për të treguar rrugën nga duhej të lëvizte letra për të mbërritur atje ku duhej. Ebu Qerimi, krejt i hutuar, e kup-

toi më në fund se letrën duhej t'ia jepte nëpunësit tjetër, që ishte padyshim shumë më i lartë se shoqëruesi i tij.

Për çudi nëpunësi i lartë e mori fletën dhe, duke i shkëputur sytë nga dera, (Ebu Qerimi e kishte humbur shpresën për diçka të tillë), nisi ta lexonte. Ndërsa ai lexonte, Ebu Qerimi nuk ia ndante sytë, me shpresë se do të parazbulonte diçka në fytyrën e tij, por në atë çast nisi të ndodhë diçka që Ebu Qerimit po i dukej e tmerrshme, madje më tepër se kaq, ishte një lloj llahtare e shurdhër, e ngjashme me atë që shkaktohet zakonisht nga tërmëtet. Në të vërtetë, edhe kjo kishte lidhje me lëkundjet; zyrtari me fytyrë të vrenjtur, ndërsa vazhdonte leximin, po ngrihej dalngadalë nga vendi. Ngritja e tij ishte kaq e ngadaltë dhe në mënyrë të njëtrajtshme, saqë ishte pikërisht kjo që e tmerroi Ebu Qerimin, ngaqë iu duk se kjo ngritje nuk do të mbaronte kurrë dhe se zyrtari i tmerrshëm, që kishte në dorë fatin e tij, mu aty në sytë e tij do të kthehej në një përbindësh. Ebu Qerimi ishte gati të thërriste «mjaft, nuk dua të hyj në punë, kthema atë letër, veç mos u ngre ash-tu», por në atë çast ngritja e zyrtarit më në fund mbaroi.

Shtati i tij, për habinë e Ebu Qerimit, ishte mesatar. Ebu Qerimi mori frymë thellë, por lehtësimi i tij ishte i parakohshëm. Pas ngritjes, nëpunësi i lartë, në një mënyrë po aq të njëtrajtshme, nisi të zhvendosej nga vendi i tij. Ai po ecte nga tryesa për t'iu afruar mesit të dhomës. Nëpunësi që e kishte sjellë Ebu Qerimin, e dintë siç duket këtë gjë dhe ishte mënjanuar për ta lënë të kalonte. Këtë herë Ebu Qerimi ndjeu të lehtësohej vërtet. Ishte një ngritteje e thjeshtë nga vendi e trupit të mpirë nga qëndrimi i gjatë, nga vuajtja prej hemorroideve apo nga cërma, kurse ai kishte vënë kujën me veten e vet. Vërtet nuk ishte mirë me nervat kohët e fundit.

Për herë të parë atë mëngjes sytë e Ebu Qerimit vështruan me guximin e tij të zakonshëm sytë e një njeriu tjetër. Zyrtari e kishte akoma letrën e rekomandimit në dorë. Ebu Qerimi priste që ai t'i thoshte: «kam dijeni për ty, do të pranohesh në punë», ose në mos kaq, së paku diçka shpresëdhënëse, një premtim për javët e ardhshme, apo stinët e ardhshme. Jo më kot kushérinjtë e tij të shumtë kishin dy muaj e ca që kishin bërë të gjitha përqapjet e nevojshme për përgatitjen e këtij takimi.

Kurse ai, Ebu Qerimi, qe lebetitur para kohe përpara këtij nëpunësi të lartë, i cili ndoshta kishte më shumë nevojë ta mbante mirë me fisin e tij të fuqishëm, sesa vetë Ebu Qerimi me të. Ndërsa e vështronte, Ebu Qerimi ndihej kaq i qetë, saqë një çast iu duk se lëkura e fytyrës së tij ishte e aftë të pillte madje edhe një buzëqeshje. Dhe ai do ta bënte me siguri një gjë të tillë, sikur të mos ndodhët diçka mizorisht e papritur. Në këmbë, përpara tij, zyrtari i rëndësishëm e palosi me kujdes letrën e rekomandimit dhe, në kohën që Ebu Qerimi priste fjalën e tij të mirë, tjetri e grisi atë në katër copa. Ebu Qerimi u drodh. Ai hapi gojën, për të thënë diçka apo ndoshta thjesht për të përballuar nevojën për ajër, por, sikur të mos mjaftonte grisja e letrës, zyrtari bëri një hap drejt mangallit dhe i hodhi copat e saj në të. Një flakë e shpejtë lodruese kaloi një çast mbi prushin e përgjumur, që dukej si i thinjur nga shtresa e hirit, pastaj u shua, duke lënë pas letrën e shkrumbuar.

— Në Tabir Saraj nuk pranohen rekomandime, — tha zyrtari me një zë të tillë, që Ebu Qerimit i kujtoi tingullin e orës së vëtmuar në mesnatë.

Ebu Qerimi kishte ngrirë në këmbë. Ai nuk e kuptonte se ç'duhej të bënte: të rrinte akoma aty, të ikte menjëherë,

të protestonte, apo të kërkonte ndjesë. Sikur të kuptonte njëren prej ideve të tij, nëpunësi i shkurtër që e kishte shoqëruar, doli qetësish nga zyra, duke e lënë Ebu Qerimin vetëm për vetëm me zyrtarin. Ata ishin tani ballë për ballë në të dyja anët e mangallit. Por kjo nuk vazhdoi gjatë. Me po ato lëvizje të ngadalta me të cilat kishte ardhur gjer atje, në një kohë që Ebu Qerimit iu duk pambarimisht e gjatë, zyrtari u tërhoq përsëri mbrapsht gjer në vendin e vet, pas tryezës, por nuk u ul. Ai vetëm u kollit lehtë si përpara një fjalimi dhe, duke vështruar herë derën, herë Ebu Qerimin, tha:

— Në Tabir Saraj nuk pranohen rekomandime, sepse një gjë e tillë, domethënë rekomandimi, është në kundërshtim me thelbin e Tabir Sarajit.

Ebu Qerimi nuk kuptoi asgjë.

— Jo hyrja e ndikimeve të jashtme, por, përkundrazi, mbyllja e tyre, jo depërtimi, por izolimi, pra, jo rekomandimi, por mosrekomandimi është një nga kriteret bazë të Tabir Sarajit. Megjithatë që sot ti pranohesh në punë në Pallatin e Endrrave.

Ç'është kështu? tha me vete Ebu Qerimi. Sytë e tij, si për t'u siguruar edhe një herë, vështruan mbeturinat e fletës së shkrumbuar mbi përgjumjen e prushit plak.

— Po, ti qysh tani je i pranuar këtu, — përsëriti zyrtari, që, siç duket, e kishte kapur vështrimin e Ebu Qerimit. Ai u mbush me frymë dhe, pasi mbështeti duart mbi tryezë (vetëm tani Ebu Qerimi vuri re se syprina e tryezës ishte plot me dosje), filloi të fliste:

— Tabir Saraji, ose Pallati i Ëndrrave, siç e quajnë në gjuhën e sotme, është një nga institucionet më të rëndësishme të shtetit tonë të madh perandorak.

Ai pushoi disa çaste, duke e vështruar Ebu Qerimin në një mënyrë të tillë, sikur të donte të merrte vesh se gjer në ç'shkallë ishte në gjendje i porsaardhuri të kuptonte fjalët e tij.

— Bota e ka njojur edhe më parë rëndësinë e ëndrrave dhe rolin që kanë luajtur ato në fatet e shteteve dhe të sundimtarëve, — vazhdoi ai. — Ti ndoshta ke dëgjuar për Orakullin e Delfit në Greqinë e vjetër, për ëndërrshpjeguesit e famshëm romakë, asyrë, perse, mongole e të tjera. Në librat e vjetër tregohen me radhë gjithçka që kanë bërë ata për paralajmërimin dhe parandalimin e fatkeqësive, ose për ato që s'kanë mundur të bëjnë, sepse nuk u kanë besuar, ose u kanë besuar tepër vonë, me një fjalë për gjithë ato ngjarje, sinjali për të cilat u dërgua më parë dhe rrjedha e të cilave ndryshoi apo nuk ndryshoi nga zbërtimi i këtij sinjali. E gjithë kjo traditë ka qenë padashim e rëndësishme, por ajo s'është veçse diçka e zbehtë në krahasim me funksionimin madhështor të Tabir Sarajit. Sepse, i pari në historinë e botës, shteti ynë perandorak e ngriti në një nivel të ri shpjegimin e ëndrrave, duke e zyrtarizuar atë.

Ebu Qerimi dëgjonte i mahnitur fjalët e nëpunësit të lartë. Ai akoma s'e kishte marrë veten nga gjithë ato që i kishin ndodhur atë mëngjes, dhe këto fraza, sa të rrjedhshme aq edhe të ngatërruara, binin tani mbi të si për të mbushur kupën.

— Jo ëndrra të vëtmuara të njerëzve të veçantë, që për një arsy ose një tjetër shpalleshin të privilegjuar në këtë sferë dhe që kishin praktikisht monopolin e parathënies me anë të sinjaleve hyjnore, por Tabir Totalin, domethënë ëndrrat e gjithë shtetasve, pa përjashtim, vuri si detyrë të sistemonë e të shqyrtonë Pallati ynë i Ëndrrave, i krijuar me interesimin e drejtpërdrejtë të sulltanit sovran. Kjo ishte

një ndërmarrje madhështore, përpara së cilës gjithë oraku-
jt e Delfit, apo kastat e profetëve e magëve të dikurshëm
dukeshin të vegjël e qesharake. Ideja e sovranit për kri-
jimin e Tabir Totalit u mbështet në faktin që Allahu e
hedh ëndrrën sinjalizuese mbi globin tokësor në po atë
mënyrë të shkujdesur, siç hedh ylberin apo rrufenë, apo
afron befas një kometë, që kushedi nga ç'thellësira të mis-
tershme të kozmosit e tërheq. Pra ai e hedh sinjalin e tij
mbi glob, pa vënë re se ku bie ai sinjal, sepse nga largësia
ku ai është, s'ka nge të merret me hollësira të tilla. Është
detyra jonë të qëmtojmë se ku bie kjo ëndërr, ta gjejmë atë
midis miliona e miliarda ëndërrave të tjera, ashtu siç mund
të gjendet një margaritar midis një shkretëtire me rërë.
Sepse një ëndërr e tillë, e rënë si një shkëndijë e humbur
në njërin nga trutë e miliona njerëzve që flenë, mund të
parandalojë fatkeqësinë e shtetit e le sovranit, të shmangë
luftën apo mortajën, të lindë ide të reja. Prandaj ky Pallat i
Ëndrrave nuk është ëndërr, por një nga bazat e shtetit.
Këtu, më mirë se nga çdo studim, procesverbal, raport in-
spektorësh, relacion policie apo guvernatorësh të pashallë-
qeve, kuptohet gjendja e vërtetë e parandorisë. Sepse në
kontinentin e përnatshëm të gjumit gjendet drita dhe terri
i njerëzimit, mjalti dhe helmi, madhështia dhe mjerimi i
tij. Gjithçka që është e turbullt dhe e rrezikshme, apo që
do të jetë e tillë pas disa vjetësh apo pas disa shekujsh, e
jep shenjën e parë në ëndrrën e njeriut. Asnjë pasion apo
mendim i mprapshtë, rrebesch apo katastrofë, rebelim apo
krim nuk është e mundur të mos dërgojë hijen e vet shumë
kohë më parë se të shfaqet ai vetë në botë. Ndaj porosia e
padishahut sovran është e tillë që asnjë ëndërr, e parë qoftë
edhe në kufijtë më të largët të shtetit, qoftë edhe nga robi
më i humbur i Allahut, të mos mbetet jashtë shoshitjes së

Tabir Sarajit. Kurse porosia tjetër akoma më e rëndësishme është që pasqyra e dalë si rrjedhim i mbledhjes, sistemimi e studimit të ëndrrave të ditës, të javës apo të muajit, të jetë e saktë dhe jo e përcudnuar. Për këtë, veç punës së madhe për përpunimin e materiali, një rëndësi të madhe ka mbyllja e plotë e Tabir Sarajit ndaj çdo ndikimi të jashtëm. Sepse pikërisht jashtë Tabir Sarajit ka forca të ndryshme, që për një arsy ose një tjetër janë të interesuara të futin ndikimin e tyre këtu, në mënyrë që qëllimet, idetë apo mendimet e tyre të paraqiten pastaj gjoja si sinjalë të shenja të hedhura nga Allahu mbi trutë e fjetur njerëzore. Ndaj në Tabir Saraj nuk pranohen rekomandimet.

Padashur sytë e Ebu Qerimit e vështruan fletën e shkrumbuar të rekomandimit, që, e holluar edhe më, lëkundej tani si hije mbi prushin e mangallit.

— Ti do të punosh në sektorin e seleksionimit, — vazhdoi zyrtari me po atë ton. — Ti mund ta nisje punën në sektorë më të parëndësishëm, ashtu siç nisin zakonisht fillestaret, por ti do të fillosh punën drejt e në seleksionim, sepse pëlqehesh prej nesh.

Rrëshqitazi njëri sy i Ebu Qerimit vështroi lodrimin e fletës së shkrumbuar, sikur t'i thoshte: akoma s'je zhdukur?

— Kërkesa e parë dhe kryesore që kërkohet prej teje, — vazhdoi tjetri, — është sekreti i plotë. Kurrë të mos harrosh se Tabir Saraji është një institucion krejtësisht i mbyllur.

Ai ngriti njérën nga duart prej tryezës dhe, duke mënjanuar njérin gisht prej të tjerëve, bëri një shenjë kërcënimi në ajër.

— Shumë njerëz e shumë rryma kanë dashur të infiltronë këtu, por Tabir Saraji s'ka rënë kurrë në grackë. I vettuar ai qëndron midis zallahisë njerëzore, i veçuar, jashtë korenenteve dhe grindjeve për pushtet, i mbyllur për këdo dhe i papërzier me askënd. Të gjitha ato që të thashë, mund t'i harrosh, por një gjë s'duhet të harrosh kurrë, biri im, porosinë për mbajtjen e sekretit. Kjo s'është porosi. Ky është urdhri i madh i Tabir Sarajit. Dhe tani fillo nga puna. Në korridor do të pyesësh ku ndodhet sektori i seleksionimit. Sa të mbërrish ti, atje do të jenë lajmëruar për gjithçka. Me hajr.

Ebu Qerimi e kishte kokën akoma të trullosur kur doli në korridor. S'kishte asnjë frysje njeriu që ta pyeste se nga duhej të ecte për të mbërritur në seleksionim, ndaj nisi të ecte kuturu. Në veshë kishte akoma copëra të fjalimit të nëpunësit të lartë. Ç'është kështu? tha dy-tri herë me vete dhe lëvizi kokën, sikur të donte të shkëputej prej tyre. Por ato, në vend që të shqiteshin, e ndiqnin pas me këmbëngulje. Madje në atë shkreti korridoresh, i dukej se ato, të përplasura e të shumëfishuara nëpër muret dhe kolonat, tingëllonin akoma më zymtë. Ti do të fillosh punën drejt e në seleksionim, sepse ti pëlqehesh prej nesh.

Ebu Qerimi, pa e ditur as vetë pse, shpejtoi hapat. Seleksionim, përsëiste me vete fjalën që tani, në vetmi, i tingëlloi akoma më çuditshëm. Në thellësi të korridorit dalloj një siluetë, që nuk kuptohej mirë në ikte apo vinte drejt tij. Ebu Qerimi deshi t'i bënte zë, apo së paku t'i jepte një shenjë, por silueta ishte tepër larg. Atëherë shpejtoi hapat dhe ishte gati të vravonte, të thërriste, veç të arrinte atë njeri, që i dukej tani si i vetmi shpëtimtar në atë korridor të pashpresë. Tek ecte kështu, gati më vrapi, diku nga e majta dëgjoi një grumbull hapash të rëndë. Ngadalësoi

ecjen dhe mbajti vesh. Hapat po vinin nga një korridor anësor që dilte në korridорin e madh. Zhurma e tyre ishte e rregullt dhe kërcënuese. Ebu Qerimi ktheu kokën dhe e pa grumbullin e vogël të njerëzve që po ecnin të heshtur, të gjithë me ca dosje të mëdha në duar. Kapakët e dosjeve kishin të njëjtën ngjyrë të zbehtë gurkali, si kupolat e ngrehinës dhe uniforma e portierëve.

— Ju lutem, a mund të më thoni, si mund të shkoj në seleksionim? — pyeti me zë të druajtur Ebu Qerimi, kur grupi kaloi anash tij.

— Kthehu mbrapsht, andej nga ke ardhur, — i tha një zë pakëz i ngjirur. — Dukesh që je i ri.

Ebu Qerimi priti sa tjetri mbaroi një kollitje të gjatë, për të dëgjuar se duhej të kthehej në korridorin e katërt në anën e djathë, për të gjetur shkallët që do ta ngjitnin në katin e dytë, ku duhej pastaj të pyeste përsëri.

— Falemnderit, zotni, — tha Ebu Qerimi.

— S'ka gjë, — tha i panjohuri. — Khu, khu, — dëgjoi Ebu Qerimi pas shpinë kollitjen e tij dhe pas saj fjalët: më duket se jam ftohur keq.

Ebu Qerimit iu desh më tepër se një çerek ore për ti gjetur Seleksionimin. Atje ndërkaq e prisnin.

— Ju jeni Ebu Qerimi? — i tha njeriu i parë që takoi atje, pa e lënë atë të hapte gojnë.

Ebu Qerimi bëri «po» me kokë.

— Ejani me mua, — tha tjetri, — shefi ju pret.

Ebu Qerimi eci i bindur pas tij. Ata kaluan nëpër ca salla që komunikonin me njëra-tjetrën, në tryezat e gjata të

të cilave me dhjetëra njerëz rrinin të përkulur mbi dosje të hapura. Askush nuk tregoi as kureshtjen më të vogël për Ebu Qerimin dhe shoqëruesin e tij, hapat e të cilëve tingëllonin shkoqur mbi dysheme.

Shefi rrinte pas një tryze të gjatë, njëlloj si të tjerat, përpara dy dosjeve. Njeriu që shoqéronte Ebu Qerimin, iu afrua dhe i tha diçka te veshi. Ebu Qerimi pati përshtypjen se shefi nuk dëgjoi asgjë. Sytë e tij vazhdonin të përpinin fletën e shkruar të dosjes, dhe një çast Ebu Qerimit iu duk se në anët e atyre syve mbërrinte si një dallgë e dobësuar pjesa anësore e një tmerri, qendra e të cilit duhej të ishte larg.

Ebu Qerimi priste që shoqëruesi i tij të përkulej prapë te veshi i shefit dhe t'i pëshpériste të njëjtën gjë, por tjetri s'kishte ndër mend ta bënte një gjë të tillë. Fare i qetë, ai priste që shefi të shkëputej nga dosja.

Kjo vazhdoi gjatë. Herë-herë Ebu Qerimit i dukej se shefi nuk do t'i ngrinte sytë kurrë nga ajo dosje dhe ata do të rrinin aty në këmbë me orë të tëra, ndoshta gjer në mbarimin e orarit zyrtar e ndoshta edhe më tepër. Përsëri ishte qetësi e thellë. Veç fëshfërimës së lehtë të fletëve që ktheheteshin, s'dëgjohej asgjë. Ebu Qerimi vuri re ndërkaq se shefi nuk lexonte më, vështrimi i tij rrinte si i ngrirë pezull mbi dosjen, pa asnjë fokus. Siç duket, mendohej për atë që kishte lexuar. Kjo vazhdoi po aq gjatë, sa leximi. Më në fund shefi fshiu sytë me duar, sikur të hiqte prej tyre një perde të fundit dhe i ngriti drejt Ebu Qerimit. Dallga e dobësuar e tmerrit ishte fashitur plotësisht në to.

— Ti je i porsaardhuri?

Ebu Qerimi pohoi me kokë. Pa thënë asgjë, shefi u ngrit dhe eci përpara, mes për mes tryezave të gjata. Dy të tjerët i shkuau pas. Ata kaluan nëpër ca salsa që Ebu Qerimit

herë i dukeshin si sallat në të cilat kishte kaluar një herë, e herë si të tjera.

Vendin e tij të punës ai e dalloi që larg. Ishte një dosje e pahapur, pas së cilës nuk kishte asnjeri. Shefi ndaloi pranë saj dhe i tregoi me gisht një vend midis tryezës dhe karriges bosh.

— Ky është vendi yt i punës, — tha.

Ebu Qerimi vështroi dosjen e pahapur me kapakë të kaltëremë.

— Seleksionimi ka shumë salla si kjo, — tha shefi, duke bërë një lëvizje të gjërë me krahun e djathtë. — Ky është një nga sektorët më të rëndësishëm të Tabirit. Ekziston mendimi se gjoja thelbi i Tabir Sarajit është Interpretimi. Por kjo s'është e vërtetë. Interpretuesit hiqen si aristokracia e Tabirit. Ata na shikojnë me njëfarë nënçmimi, për të mos thënë me përbuzje, ne seleksionuesit. Por duhet ta dish se krenaria e tyre është e kotë. Çdo njeri që ka dy para mend, e kupton menjëherë se pa ne, pa Seleksionimin, Interpretimi mbetet si mulliri pa ujë. Baza e punës së tyre varet nga ne. Baza e suksesit.

Shefi bëri një lëvizje me dorë.

Nejse. Ti do të punosh vetë këtu dhe do ta kuptosh mirë këtë gjë. Udhëzimet kryesore besoj se i ke marrë. Une nuk do të të tregoj sot gjithë strukturën e punës, që mos të të rëndoj me gjëra të parakohshme qysh ditën e parë. Do të të tregoj vetëm aq sa mund të të duhet në fillim. Të tjerat do t'i mësosh shkallë-shkallë. Kjo këtu është salla e parë e Seleksionimit.

Shefi bëri prapë një lëvizje rrrotullore me dorë.

— Midis nesh ne e quajmë këtë me shaka Salla e Qiqrave, — vazhdoi ai, — sepse këtu bëhet spastrimi i parë i ëndrrave. Me një fjalë këtu nis gjithçka. Këtu...

Ai mbylli sytë përgjysmë si për të gjetur fillin e këputur të mendimit.

— Nejse, — ia bëri pas pak. — Që të jem i saktë, duhet të them se spastrimi i parë bëhet nga seksionet e bazës. Ato janë rreth një mijë e nëntëqind në gjithë perandorinë dhe secili prej tyre ka nënseksionet e veta, dhe të gjitha këto, përpara se t'i nisinë ëndrrat për në qendër, u bëjnë një spastrim paraprak. Por ai është i pamjaftueshëm. Spastrimi i parë i vërtetë fillon këtu. Ashtu siç ndahet gruri nga egjra, ashtu ndahen këtu ëndrrat me vlerë nga ato pa vlerë. Pikërisht kjo ndarje, ky qërim përbën thelbin e Seleksionimit. Kupton?

Vështrimi i shefit sa vente gjallërohej. Fjalët që në fillim i gjente me sa duket me vështirësi, tani i vinin më tepër se ç'li duheshin për mendimet e tij, ndaj ai sa vente e shpejtonte të folurën, si të donte t'i vinte në punë që të gjitha.

— Pikërisht ky është thelbi i punës sonë, — vazhdoi, — të qërohen prej dosjeve gjithë ëndrrat pa vlerë. E para, ëndrrat me motive private, që s'kanë asnjë lidhje me shtetin. E dyta, ëndrrat e shkaktuara nga uria, mbingopja, të ftohtët, të nxehjtët, sëmundjet etj., me një fjalë, që kanë lidhje me mishin e njeriut. E treta, ëndrrat kallpe, domethënë ëndrrat që s'janë parë vërtet, por që janë stisur prej njerëzve për arsyе karrierizmi, ose të sajuara nga gënjeshtarët maniakë. Të tria këto kategori duhet të pastrohen nga dosjet tonë. Mirëpo kjo është një fjalë goje. Hm, s'është aq lehtë t'i gjesh. Mundet që një ëndërr të të duket me karakter thjesht intim, ose e nxitur nga shkaqe banale, si uria apo reumatizmi, kur ajo ka në të vërtetë një lidhje të drejtpërdrejtë me çështjet e shtetit, më tepër se fjalimi i porsambajtur i ndonjë anëtari të qeverisë. Pra, për të ndier këtë gjë, duhet përvojë dhe pjekuri. Një gabim në gjykimin

e ëndrrës dhe gjithçka shkon së prapthi, më kupton? Më një fjalë, puna jonë s'është aspak hamallëk, siç mund t'i duket dikujt.

Tonin e talljes së hidhur në zërin e tij e zëvëndësoi prapë një e folur më e qetë, kur nisi t'i shpjegonte punën konkrete që do të bënte. Vetëm në sy i kishte mbetur akoma diçka nga tmerri i fillimit.

— Përveç kësaj salle ka edhe të tjera, siç e pe vetë, — vazhdoi ai. — Për të kuptuar më mirë punën që do të bësh, do të të duhet që në fillim të kalosh një ditë ose dy në çdo sallë. Pasi ta bësh këtë, pra, pasi të fitosh një ide të përgjithshme se ç'është Seleksionimi, do të kthehesh prapë këtu, në Sallën e Qirrave, dhe do të shikosh se puna do të vejë më mbarë. Por këtë do ta bësh javën që vjen. Kurse sot do të fillosh këtu.

Ai u zgjat mbi tryezë, afroi me njérën dorë dosjen dhe i hapi kapakët ngjyrë gurkali të zbehtë.

— Ja, kjo do të jetë dosja jote e parë. Janë një kontigjent ëndrrash të mbërritura në datën nëntëmbëdhjetë titor. Lexoiji një për një me kujdes, kryesorja është të mos ngutesh. Kur dyshon, qoftë edhe një grime, se ëndrra mund të mos jetë kallpe, lëre, mos u ngut ta heqësh. Pas teje është qëruesi, apo, siç i thonë sot, kontrollori tjetër. Ai do të ndreqë lëshimin tënd. Dhe pas tij vjen qëruesi tjetër, e kështu me radhë. Në të vërtetë e gjithë kjo sallë nuk merrret veçse me këtë gjë. Hajde pra, me hajr.

Ai e vështroi një grime Ebu Qerimin, pastaj i ktheu shpinën dhe u largua. Ebu Qerimi mbeti një copë herë në këmbë, pastaj ngadalë, duke u përpjekur të mos bënte zhurmë, zhvendosi pak karrigen, u fut midis saj dhe tryezës dhe me po atë kujdes u ul.

Dosjen e hapur e kishte përpara. Ja pra, qe përbushur dëshira e tij dhe e fisit të tij. Ai tani ishte i pranuar në Tabir Saraj, madje i ulur në një karrige, përpara tryezës së punës, një nëpunës i vërtetë i pallatit misterioz.

U përkul edhe pak mbi dosjen, gjersa sytë e tij dalluan shkronjat dhe nisi t'i lexonte me ngadalë. Në fletën e trashë ishin shënuar numri i dosjes dhe data. Më poshtë shënimi: «U mor në dorëzim nga Sukrullaku. Përmban 63 ëndrra.»

Me gisht të mpirë ktheu fletën. Ndryshe nga fleta e parë, e dyta ishte e mbushur me një tekst të dendur. Tre rreshtat e parë qenë nënvizuar me bojë jeshile dhe qëndronin pak të ndarë nga teksti tjeter. Ebu Qerimi lexoi: «Ëndërr e parë nga nëpunësi Jusuf, i zyrës postare të Jenisheherit, nënprefektura e Kërk-Kilisë, Pashallëku i Qystendilit, më 3 shtator të këtij viti, ndaj të gdhirë.»

Ebu Qerimi i shkëputi sytë nga teksti i nënvizuar. Më 3 shtator, mendoi si i mpirë. A ishte e mundur që kjo gjë të kishte ndodhur vërtet, që ai ishte tani nëpunës i Tabir Sarajit, i ulur në karrigen e punës, duke lexuar ëndrrën e shtetasit Jusuf të zyrës postare të Jenisheherit, në nënprefekturën e Kërk-Kilisë, Pashallëku i Qystendilit, për të vendosur përfatim e saj, nëse ajo do të hidhej në koshin e plehrave apo do të hynte përpunim në mekanizmin e madhërishëm të Tabirit?

Vaja e gjëzimit i shkaktoi të ngjethura në shpinë. E uli kokën përsëri dhe nisi të lexonte tekstin: «Tri dhelpra të bardha, në minaren e xhamisë së nënprefekturës...»

Befas tringëllimi i një zileje e bëri të dridhej. Ai ngriti kokën sikur ta kishin goditur. Vështroi djathtas, majtas dhe mbeti gojëhapët. Gjithë ata njerëz, që gjer atëherë dukeshin si të bërë njësh me karrigjet, të vënë si në gjumë

nga dosjet që kishin përpara, tani ishin shkëputur befasisht nga magjepsja, qenë ngritur në këmbë, bënин zhurmë, flisnin, lëviznin karriget, ndërsa tingulli i ziles vazhdonte të përshkonte tejpërtej sallat.

— Ç'është? — ia bëri Ebu Qerimi. — Ç'po ndodh?

— Pushimi i mëngjesit, — iu përgjigj fqinji i tij. (Ku kishte qenë gjer atëherë ky fqinj?) — Pushimi i mëngjesit, — përsëriti ai. — Ah, po ti qenke i ri, nuk i di akoma oraret. S'ka gjë, do t'i mësosh.

Nga të gjitha anët njerëzit ngriheshin, lëviznin midis tryezave të gjata drejt daljes. Ebu Qerimi deshi të vazhdonte leximin, por s'ishte e mundur. E shtynin nga të gjitha anët, i preknin karrigen. «Tri dhelpa të bardha...» ai mezi lexonte, por ndërkaq ndjeu një zë mu te rrëza e veshit:

— Ka kafe atje poshtë, salep të ngrohtë, nuk është e mundur mos të të pëlqejë asgjë.

Ebu Qerimi nuk arriti t'ia shikonte fytyrën atij që i foli. Ai u ngrit nga karrigia, mbylli kapakun e dosjes dhe u drejtua si gjithë të tjerët drejt daljes.

Në korridorin e gjatë s'ishte nevoja të pyeste se ku duhej shkuar. Të gjithë ecnin në një drejtim. Nga korridoret anësore pérherë e më tepër dilnin njerëz, që i shtoheshin rrjedhës së korridorit kryesor. Ebu Qerimi u fut në rrjedhë. Supet e njerëzve e preknin nga të dyja anët. Ai po mahnjitej nga numri i nëpunësve të Tabir Sarajit. Ishin me qindra, ndoshta me mijëra.

Zhurma e hapave u shtua sidomos nëpër shkallë. Pas zbritjes së parë u bë prapë një ecje e gjatë, pastaj pati një zbritje të re. Zhurma e hapave sa vente bëhej më e shurdhër. Dritaret sa vente zvogëloheshin. Ebu Qerimi pati ndjesinë se po zbritnin në bodrume. Tani njerëzit lëviznin

pothuajse ngjitur me njëri-tjetrin. Përpara se të mbërrinin, u ndje era e kafes dhe era e këndshme e salepit. Kishte diçka të ngjashme me mëngjeset e shtëpisë së tyre të madhe. Ebu Qerimi ndjeu prapë një valë gjëzimi. Ai pa që larg banakët e gjatë, pas të cilëve me dhjetëra banakierë jepnin filxhanët me kafe e taset e salepit, që akoma lëshonin avull. Ebu Qerimi e la veten të shtyhej drejt banakëve. Rreth e rrotull tij gumëzhinin zëra, ndihej zhurma e rrufisjes së kafes apo të salepit, dëgjoheshin kollitje, gërgama të lehta të fytit, tringëllima të monedhave të vogla. Atij iu duk se një pjesë e njerëzve ishin me rrufë, apo ndoshta dukej kështu, ngaqë pas disa orësh heshtjeje të plotë gurmazet e nxirrin akoma të paqëruar mirë.

I vënë pa dashjen e tij në radhë, pranë njërit prej banakëve, Ebu Qerimi as shtyhej përpara, as tërhoiqej pas. Endiente se të tjerët e kalonin, zgjatnin duart sipër kokës së tij për të marrë kafen apo për të dhënë paret, por ai s'kit-shtë ndër mend të zemërohej aspak për një gjë të tillë. Në të vërtetë as i hahej, as i pihej. Rinte aty si i lëkundur nga dallgët, vetëm që të bënte edhe ai si gjithë të tjerët.

— Ti s'ke për të pirë gjë, siç e ke zënë, — dëgjoi një zë prapa supit, — Më ler mua të kaloj, së paku.

Ebu Qerimi u mënjanua menjëherë për ta lënë njeriuun të kalonte. Tjetri, ngaqë i bëri siç duket përshtypje gatish-mëria e tij për t'i hapur udhë, ktheu kokën me kureshtje. Ishte një fytyrë e gjatë, e kuqërremtë, me ca mollëza të mëdha prej njeriu të mirë. Një grime sytë e tij panë Ebu Qerimin me vëmendje.

— Nëpunës i ri? Ebu Qerimi bëri «po» me kokë. — Dukesh menjëherë.

Ai përparoi edhe nja dy hapa drejt banakut dhe ktheu kokën nga Ebu Qerimi.

— Çfarë do të marrësh? Kafe? Salep?

Ebu Qerimi deshi t'i thoshte: «falemnderit, asgjë», por kjo se si iu duk e pazakonshme. A nuk rrinte aty për të bërë si gjithë të tjerët e për të mos tërhequr vëmendjen e askujt?

— Kafe, — tha me zë të ulët, duke i lëvizur buzët në mënyrë të tillë, që tjetri të kuptonte fjalën.

Me njëren dorë Ebu Qerimi po kërkonte në xhepa monedha të vogla, po ndërkaq i porsanjohuri i kishte kthyer shpinën dhe kishte arritur banakun. Ndërsa rrinte në pritje, veshët e Ebu Qerimit kapnin padashur copëra nga bisedat e njerëzve rreth e rrotull. Ato ishin të grimcuara si nga një mokër e madhe, po herë-herë, midis zallahisë, kapeshin fjalë, madje edhe fraza të tëra që mokra s'i kishte thërrmuar dot gjatë rrotullimit të saj e që do ta bënte këtë gjë me siguri në rrotullimin tjetër. Krejt i habitur, ai ua vinte veshin këtyre frazave. S'kishte asgjë në to nga puna në Tabir Saraj. Flitej për gjithçka të përditshme dhe banale, për të ftotët në rrugë, diesinë e kafes, garat e kuajve, llotarinë shtetërore, gripin që kishte rënë në kryeqytet, por asnjë fjalë për atë që bëhej në këtë ndërtesë. Do të besoje më tepër që këta njerëz punonin në zyrën e kadastrës, apo kushedi në një ministri tjetër, sesa të ishin nëpunës të Pallatit të famshëm të Ëndrrave, institucionit më misterioz të perandorisë.

Ebu Qerimi pa dashamirësin e tij të dilte nga radha e njerëzve, duke mbajtur me kujdes, për të mos i përplasur në supet e njerëzve, dy filxhanë me kafe.

— Dreq, sa e bezdisshme éshtë kjo radhë, — ia bëri ai dhe, pa ia dhënë akoma filxhanin e kafes Ebu Qerimit, eci përpëra me po atë lëvizje të kujdeshshme, në kërkim të ndonjë tryze të lirë, midis dhjetëra apo qindra tryezave të

vendosura në bodrum. Ato ishin të zhveshura e pa ndenjëse dhe shërbenin vetëm sa për të mbështetur bërrylat gjatë pirjes së kafes apo salepit, dhe sidomos për të lënë filxhanët dhe taset bosh.

Njeriu që mbante filxhanët e kafes, ndaloi më në fund te një tryezë boshe dhe i vuri filxhanët mbi syprinën e saj, pranë ca taseve bosh. Ebu Qerimi me drujtje i zgjati monedhat e vogla, të cilat gjatë gjithë kohës i kishte shtrënguar në grusht. Tjetri bëri një shenjë mohimi me dorë.

— S'ka nevojë, — tha, — një gjë kaq e vogël.

— Po pse, — ia bëri Ebu Qerimi nëpër dhëmbë, — sidoqoftë...

— Të kam qerasur, — tha tjetri, — ç'e zgjat për një gjë kaq të vogël.

— Falemnderit!

Ai zgjati dorën dhe mori filxhanin. Në dorën tjetër kishte akoma monedhat e vogla prej bakri.

— Kur je emëruar? — e pyeti tjetri.

— Sot.

— Vërtet? Urime! Epo atëherë, paske hak që... — ai s'diti si ta mbaronte frazën dhe vuri filxhanin në buzë. — Në ç'sektor? — pyeti pas pak.

— Në seleksionim.

— Në seleksionim? — ia bëri tjetri me habi. Fytyra e tij u çel edhe më. — Paske filluar shumë-shumë mirë. Zakonisht të rintjtë e fillojnë karrierën në Recepzion, madje edhe më poshtë, nga kopisteria.

Papritur, Ebu Qerimit iu zgjua dëshira të mësonte sa më shumë për Tabir Sarajin. Diçka u thye në frenimin e tij. — Seleksionimi është një sektor i rëndësishëm, apo jo? — tha ai.

Tjetri e vështroi me vëmendje.

— Po, tepër i rëndësishëm. Sidomos për një të ri...

— Çfarë?

— Desha të them, sidomos si fillim për një të ri, më kupton?

— Po në përgjithësi? Jo për një të ri, po në përgjithësi.

— Po... natyrisht... edhe në përgjithësi ai quhet një sektor mjaft serioz. S'mund të them i parëndësishëm. Madje tepër i rëndësishëm...

Tani ishte Ebu Qerimi që nuk ia hiqte sytë.

— Natyrisht që ka edhe sektorë më të rëndësishëm. — Për shembull Interpretimi?

Tjetri, krejt i habitur, e largoi filxhanin nga goja. — Pa shih, pa shih, s'qenke ashtu siç dukesh, — ia bëri duke buzëqeshur. — Paske mësuar mjaft gjëra qysh ditën e parë.

Ebu Qerimi deshi t'i përgjigjej edhe ai me buzëqeshje buzëqeshjes së tjetrit, por shpejt e kuptoi se dëshira e tij ishte një luks i parakohshëm. Lëkura e fytyrës së tij nuk ishte shkrirë akoma nga ngrirja e atij mëngjesi të jashtëzakonshëm.

— Sigurisht Interpretimi është thelbi i Tabir Sarajit, — tha tjetri. — Ai është qendra nevralgjike, si të them, truri i tij, sepse atje merr kuptim gjithçka që bëjnë sektorët e tjerë, gjithë përgatitja, mundi...

Ebu Qerimi dëgjonte si në ethe.

— Ata quhen aristokratët e Tabirit?

Tjetri mblođhi buzët mendueshëm.

— Po, pikërisht. Në mos aristokratët, aty afér...

Megjithëse...

— Çfarë?

— Mos kujto se mbi ta s'ka të tjerë.

Nëpunësi i Pallatit të Ëndrrave

— E kush janë të tjerët? — Ebu Qerimi po habitej edhe vetë me guximin e tij.

Bashkëfolësi e vështroi me qetësi.

— Tabir Saraji është gjithmonë më shumë se ç'duket, — tha ai. Ebu Qerimi deshi ta pyeste se ç'kuptim kishte kjo, po frika se mos po e tepronate e frenoi.

— Veç Tabirit të zakonshëm është edhe Tabiri Sekret, — vazhdoi tjetri, — që merret me përpunimin e ëndrrave që njerëzit nuk i dërgojnë vetë, por që shteti, me anë të mjeteve dhe mënyrave të tij, i shtie në dorë. Besoj se e kupton që ky është një sektor jo më pak i rëndësishëm se Interpretimi.

— Sigurisht, — ia bëri Ebu Qerimi, — megjithëse...

— Çfarë?

— A nuk përfundojnë në Interpretim qoftë ëndrrat e ardhura vetë, qoftë ato të Tabir Sekretit?

— Po. Ndoshta nga sektorët e tjerë që janë të dyzuar, domethënë që njëri ka të bëjë me Tabirin Legal, tjetri me Tabirin Sekret, duke filluar nga Mbledhja, Transportimi, Recepzioni, Kopisteria, Seleksionimi, Interpretimi është unik për krejt Tabir Sarajin. Megjithatë kjo s'do të thotë se ai është më lart se Tabir Sekreti në përgjithësi.

— Po ndoshta s'është as më poshtë.

— Ndoshta, — tha tjetri. — Në të vërtetë ata të dy kanë një lloj rivaliteti.

— Me një fjalë ata dy sektorë janë aristokratët e Tabirit.

Tjetri buzëqeshi.

— Meqë të pëlqen shumë kjo fjalë, ashtu është.

Ai rufisi edhe një herë filxhanin, megjithëse në të s'kishte më kafe.

Por mos kujto se ata përbëjnë majen më të lartë, —tha.

— Edhe mbi ta ka të tjerë.

Ebu Qerimi ngriti sytë për të kuptuar nëse tjetri tallej, apo e kishte seriozisht.

— E ç'janë këta?

— Bashëndrrorët.

— Si?

— Bashëndrrorët, Sektori i Bash-Ëndrrës.

— Ç'është ky?

Tjetri e uli zërin.

— Ndoshta s'është mirë që bisedojmë kështu, — tha, — megjithëse ti, ashtu si edhe une, je njeri i brendshëm i Tabirit, veç kësaj, këto janë çështje të ndërtimit, administratës dhe këtu besoj se s'ka ndonjë sekret, a?

— Ashtu besoj edhe une, — tha Ebu Qerimi.

Dëshira e tij për të mësuar qoftë edhe diçka tjetër, ishte e papërballueshme.

— Të lutem, më tre go edhe diçka, — i tha me zë të butë. — Une, ashtu siç the ti, jam njeri i brendshëm këtu, nëna ime është nga familja e Qyprillinjve.

— Nga familja e Qyprillinjve?

Habia në fytyrën e bashkëfolësit nuk e çuditi Ebu Qerimin. Ai qe mësuar me të, sa herë që dikush merrte vesh përfisin e tij.

— Që kur më the se je caktuar të punosh drejt e në Seleksionim, e mora me mend që je nga ndonjë familje e afërt për shtetin, por, të them të drejtën, nuk më shkoi mendja kaq larg.

— Është nëna ime vajzë nga Qyprillinjtë, — saktësoi Ebu Qerimi, — une kam tjetër mbiemër.

— S'ka rëndësi, — tha tjetri. — S'ka shumë rëndësi. Ebu Qerimi e vështroi me vëmendje.

— Si qe ajo puna e Bash-Ëndrrës? — pyeti.

Tjetri u mbush me frymë, por, sikur ta ndiente që gjithë ajo frymë ishte e tepërt për volumin e ulët të zërit që do të nxirrte, e shfryu një pjesë të saj jashtë, përpara se të filloonte të fliste.

— Çdo të premte, ndoshta ke dëgjuar, nga mijëra e mijëra ëndrrat e mbërritura e të përpunuara këtu gjatë javës, i paraqesin sovranit vetëm njérën, atë më të rëndësishmen. Kjo është Bash-Ëndrra.

— Diçka kam dëgjuar, po fare turbull, si punë legjende, — tha Ebu Qerimi.

— E pra, ajo s'është legjendë, por e vërtetë, dhe për të punojnë disa qindra vetë, bashëndrrorët, siç quhen. E kupton tani sa lart qëndrojnë ata në krahasim me të gjithë ne të tjërët?

Ç'mekanizëm gjigant, tha me vete Ebu Qerimi për Tabirin.

— Ata nuk i sheh asgjékund, — tha tjetri. — Madje edhe vendin për pirjen e kafes e të salepit ata e kanë veç.

— Veç, — përsëriti Ebu Qerimi.

Tjetri hapi gojën të vazhdonte, por befas tingulli i një zileje, i njëjtë me atë që lajmëroi pushimin e mëngjesit, e preu në mes çdo gjë.

Ebu Qerimi nuk arriti të pyeste ç'ishte kjo zile, sepse gjithçka u bë e qartë përnjëherësh. Zilja s'kishte mbaruar akoma së rëni, kur gjithë ajo masë njerëzish kishte nisur të dyndej me shpejtësi drejt daljeve. Ata që s'kishin arritur të pinin kafen apo salepin, e kthenin atë me një frymë, të tjerë, që sapo e kishin marrë te banaku dhe s'mund ta pinin se ishte tepër e nxehë, e linin mbi tryezë pa e pirë dhe iknin nga sytë këmbët. Bashkëfolësi i Ebu Qerimit e kishte lënë fjalën përgjysmë, e kishte përshëndetur me kokë atë dhe i kishte kthyer shpinën. Në çastin e fundit

Ebu Qerimi bëri një lëvizje drejt tij, sikur ta ndalte, sikur ta pyeste për diçka të fundit, por ndërkaq e shtynë nga e majta, pastaj nga e djathhta dhe ai e humbi tjetrin nga sytë.

Ndërsa dilte, duke ecur kuturu sipas rrjedhës, Ebu Qerimit iu kujtua se nuk e kishte pyetur as se si e kishte emrin. Së paku, ta kisha pyetur në ç'sektor punonte, tha me vete me hidhërim. Pastaj e qetësoi veten me mendimin se kishte për ta gjetur të nesërmen përsëri gjatë pushimit të mëngjesit dhe kishin për të folur prapë bashkë.

Rrjedha e nëpunësve sa vente dobësohej dhe Ebu Qerimi më kot u përpoq të njihte ndonjë fytyrë nga ato që kishte parë në Seleksionim. Atij iu desh të pyeste dy herë, gjersa ta gjente vendin e punës. Hyri me hapa të kujdeshëm, duke u përpjekur të mos ndihej. Përreth po shuhej një zhurmë e fundit karrigesh. Njerëzit pothuajse kishin zënë vend të gjithë pas tryezave të gjata. Duke ecur me maja të këmbëve, Ebu Qerimi iu afrua vendit të tij, zhvendosi karrigen me kujdes dhe u ul në të. Ca çaste qëndroi pa lëvizur, pastaj uli sytë mbi dosje, lexoi fjalët: «Tri dhelpra të bardha në minaren e xhamisë së nën-prefekturës...», por në çast e ngriti kokën përsëri, sikur ta kishin thirrur nga larg me një sinjal të çuditshëm, krejt të dobët, gati të përvajshëm, të ngjashëm me thirrjen për ndihmë, apo thjesht me një dënesë. Ç'është, ç'është, pyeti brenda për brenda vetes gjithë qenia e tij. Pa ditur as vetë përse, sytë i vajtën te dritaret e mëdha, që po i shikonte për herë të parë. Pas xhamave të tyre, si një gjë e njohur, po tepër e largët tashmë, ai pa sqotën. Ajo vërtitej jashtë hutueshëm, në mëngjesin që ishte gjithashtu i largët, si nga një jetë tjetër dhe që ndoshta ia kishte dërguar atë sinjal të fundit.

Me një ndjenjë të turbullt faji, ai i hoqi sytë andej dhe uli kokën mbi dosje, por, para se të niste përsëri leximin, psherëtiu thellë: O zoti perëndi!

Ishte e martë mbasdite. Donte akoma edhe një orë që të mbaronte orari zyrtar. Ebu Qerimi ngriti kokën nga dosja dhe ferkoi sytë. Kishte një javë që kishte filluar punën dhe akoma nuk po mësohej dot me leximin e gjatë. Fqinji i tij nga e djathta lëvizi në karrige, por pa e ndërprerë leximin. Në tryezën e gjatë dëgjohej herë pas here fëshfërima e fletëve që ktheheshin. Askush nuk e kishte ngritur kokën nga dosjet.

Ishte muaji nëntor. Dosjet sa vente bëheshin më të trasha. Ishte periudha e zakonshme e fluksit të ëndrrave. Kjo ishte një nga gjërat kryesore që kishte mësuar Ebu Qerimi gjatë javës së parë në punën e re. Ëndrra shikoheshin gjithmonë dhe ëndrra dërgoheshin gjithmonë, dhe kështu do të ishte në jetë të jetëve, por megjithatë kishte periudha që ato shtoheshin, ashtu siç kishte periudha që edhe pakësoheshin. Tani ishte një periudhë vërvshimi. Ato mbërrinin me dhjetëra mijëra nga të gjitha skajet e perandorisë në Tabir Saraj. Dhe kështu do të vazhdonte gjer në fund të vitit. Dosjet do të fryheshin e do të fryheshin pa pushim, bashkë me shtrëngimin e të ftohtit. Pastaj, pas Vinit të Ri do të kishte njëfarë pakësimi gjer në pranverë.

Me bisht të syrit Ebu Qerimi vështroi edhe një herë fqinjin e tij të djathtë, pastaj atë të majtin. Lexonin vallë vërtet, apo bënин sikur lexonin? Ai vuri dorën te tëmthi

dhe i uli sytë mbi fletë, por, në vend të shkronjave, nuk shikonte veçse ca si miza, humbur në mjegull. Jo, s'është e mundur të lexohet më, tha me vete. Të gjithë ata që mbanin kokat ulur mbi dosje, me siguri nuk lexonin më, por shtireshin. Kjo ishte vërtet një punë skëtare.

Me ballin të mbështetur në pëllëmbë të dorës, ai nisi të sillte ndër mend gjithçka që kishte dëgjuar atë javë nga nëpunësit e vjetër të Seleksionimit për baticat dhe zbaticat e ëndrrave, për shtimin ose pakësimin e tyre, që kishin lidhje me stinët, me sasinë e reshjeve, temperaturën, thatësirën apo lagështinë e ajrit. Veteranët e Seleksionimit i dinin mirë të gjitha këto. Ata dinin rolin që luante dëbora, erërat apo vetëtimat në shtimin e ëndrrave, siç dinin rolin e lëkundjeve të tokës, të zënies së hënës, apo të shfaqjes së kometave. Në Interpretim kishte me siguri mjeshtër të shquar të zërthimit të ëndrrave, dijetarë të vërtetë, të cilët, prapa pamjeve që për syrin e zakonshëm s'ishin veçse vizatime të marra të trurit, dinin të nxirrnin kuptimin e fshehtë e të çuditshëm. Megjithatë ujq të tillë të vjetër si veteranët e Seleksionimit, të cilët ishin në gjendje të parashikonin bollëkun apo shterpësinë e ëndrrave me po atë thjeshtësi që pleqtë e zakonshëm, nga dhimbjet e reumatizmit, parashikonin keqësimin e motit, nuk mund të kishte në asnjë sektor tjetër të Tabir Sarajit.

Ebu Qerimit iu kujtua befas i njohuri i tij i ditës së parë. Ku ishte vallë? Disa ditë rresht, gjatë pushimit të mëngjesit, e kishte kërkuar me sy midis turmës së nëpunësve, por nuk e kishte parë asgjékund. Ndoshta është sëmurë, tha me vete. Apo ndoshta ka shkuar me shërbim në ndonjë province të largët. Ndoshta ishte një nga inspektorët e Tabirit, nga ata që shumicën e kohës e kalojnë me shë-

bim, tutje-tëhu perandorisë, apo ndoshta ishte thjesht korrieri.

Ebu Qerimi përfytyroi mijëra seksionet e Tabir Sarajit, të shpérndara anekënd hapësirës së pafundme të shtetit, ndërtesat e tyre të thjeshta, disa herë në formë barakash, brenda të cilave rrinjin dy nëpunës akoma më të thjeshtë, hallexhinj, me rrogë të vogël, që i përkuleshin gjer në tokë korrierit më të thjeshtë të Tabirit, kur ai vinte për të marrë ëndrrat e mbledhura; që i bëheshin servile, u mbahej goja përpara tij, vetëm e vetëm se ai vinte nga qendra. Në humbëtirat e thella, në mëngjeset me shi apo baltë, drejt atyre seksioneve të trishtuara drejtoheshin nganjëherë që pa gdhirë banorët e nënprefekturës, për të dhënë ëndrrat e tyre. Pa trokitur te dera e seksionit, ata thërritnin që jashtë: Haxhi, e ke hapur?

Shumica nuk dinin shkrim, ndaj edhe vinin që herët, pa kaluar akoma nga mejhania, për të mos harruar ëndrrën. Ata e thoshin atë me gojë, ndërsa kopisti, me sy të përgjumur, duke mallkuar ëndrrën dhe të zotin e saj, shkruante në letër atë që dëgjonte. Eh, ishalla këtë herë kemi fat, psherëtinte në mbarim të kopjimit i zoti i ëndrrës. Prej vitesh qarkullonin legjenda se një njeri i varfër nga një nënprefekturë e padëgjuar me anë të ëndrrës së tij, paskësh shpëtuar shtetin nga një gjëmë e tmerrshme dhe, si shpërblim për këtë, ishte thirrur pastaj prej sovranit në kryeqytet, i cili e kishte futur në pallat e i kishte thënë: zgjidh ç'të duash prej thesareve të mia, madje edhe një nga mbesat e mia për grua etj., etj. Eh, ishalla, përsërishte njeriu dhe ikte nëpër udhën gjithë balte, me siguri drejt mejhanes, ndërsa kopisti e ndiqte pas me një shikim ironik dhe, pa mbërritur tjetri te kthesa e rrugës, shënonë sipër fletës «e pavlefshme».

Megjithëse kishin udhëzim të prerë që të mos niseshin nga paragjykimet dhe njohjet e njerëzve në vlerësimin e ëndrrave, nëpunësit e qendrave të vogla pikërisht në atë mënyrë e bënин spastrimin e parë të materialit. Ata i njih-nin mirë banorët e nënprefekturës dhe, pa kapërcyer mirë pragun, e dinin nëse njeriu ishte grykës, pijanec, gënje-shtar apo vuante nga ulçera. Kjo kishte krijuar shpeshherë probleme, madje vite më parë ishte marrë vendimi për t'ua hequr seksioneve të drejtën e spastrimit të parë. Mirëpo pas kësaj sasia e ëndrrave të mbërritura në Seleksionim u rrit në mënyrë të tillë të përbindshme, saqë vendimi u an-ullua përsëri dhe pavarësisht nga të këqijat që mund të sillte spastrimi prej seksioneve, ai u pranua prapë si e vet-mja zgjidhje e çështjes.

Mirëpo ëndërrparësit nuk dinin asgjë nga këto. Herë pas here ata pyesnin që nga jashtë: E, Haxhi, erdhi ndonjë përgjigje për atë ëndrrën time? Jo, akoma s'ka ndonjë përgjigje, thoshte Haxhiu. Po ti je tepër i padurueshëm, Abdyl Kadir. Perandoria është e madhe dhe qendra, pavarësisht se punon dite e natë, s'ka mundësi t'i shqyrtojë kaq shpejt gjithë Mizërinë e ëndrrave që dërgohet atje. Eh, ke të drejtë, përgjigjej tjetri, duke hedhur sytë në horizont, andej ku sipas mendjes së tij duhej të ishte qendra. Ku i dimë ne punët e shtetit. Dhe ikte, duke hequr zvarrë nallanet e drunjta në udhën që conte në mejhane.

Të gjitha këto ia kishte treguar Ebu Qerimit një ditë më parë një inspektor i Tabirit, me të cilin kishin qëlluar të pinin bashkë kafen e mëngjesit. Inspektori porsa ishte kthyer nga një provincë tepër e mënjanuar aziatike dhe bëhej gati të nisej përsëri, po këtë herë në zonën evropiane të shtetit. Ebu Qerimi kishte mbetur gojëhapur nga tregimi i inspektorit. A ishte e mundur që e gjithë kjo të kishte

një fillim kaq banal? Por inspektori, sikur ta kishte kuptuar zhgënjin min e tij, kishte shpejtuar t'i sqaronte se nuk ishte kudo kështu, se seksionet e Tabir Sarajit qëllonin të ishin ndërtesa solide, në qytete madhështore të Azisë e të Evropës, dhe ata që çonin ëndrra atje, nuk ishin hallexhinj të paditur të provinces, po njerëz të lartë, të komplikuar, me grada, shkolla, akademira, me mendje të thellë e ambicie të mëdha. Inspektori kishte folur një copë herë të tërë për këtë gjë, ndërsa Ebu Qerimi ndiente se si ne ndërgjegjen e tij po rivendosej prapë pesha e rëndë e Tabir Sarajit. Inspektori kishte nisur të tregonte diçka tjetër nga udhëtimet, po zilja e kishte ndërprerë tregimin e tij dhe tani Ebu Qerimi po përpinqej t'i plotësonte me mend ato që tjetri i kishte lënë pa treguar. Ai po mendonte popujt që shtriheshin në krahun lindor të shtetit dhe ata të krahut perëndimor, popujt që shikonin shumë ëndrra dhe ata që shikonin pak, popujt që i tregonin ëndrrat e tyre dhe ata që nuk i tregonin, siç ishin shqiptarët, (për shkak të origjinës së tij shqiptare Ebu Qerimi padashur regjistronte ndër mend gjithçka që thuhej për atë vend), për ëndrrat e popujve që ndodheshin në rebelim, të atyre mbi të cilët porsa ishin ushtruar masakrat e mëdha, të popujve që ndodheshin në periudha pagjumësie. Këta të fundit veçanërisht përbënин një shqetësim serioz për shtetin, sepse pas pagjumësisë gjithmonë pritej diçka e befasishme. Prandaj, kur Tabir Saraji sinjalizonte shenjat e para të pagjumësisë, shteti merrte masa të ngutshme për t'i dalë përpara së keqes. Ebu Qerimi e kishte vështruar gjithë habi bashkëfolësin kur i kishte zënë ngojë pagjumësinë e popujve. E di që të tingëllon e çuditshme, i kishte thënë tjetri, por duhet ta kuptosh këtë brenda logjikës së krahasimit. Një popull quhet që ka rënë në pagjumësi, kur

sasia e gjumit të tij është pakësuar në mënyrë të konsiderueshme, në krahasim me periudhat normale të tij. Dhe për këtë gjë kush mund të sinjalizojë më saktësisht se Tabir Saraji? Është e vërtetë, i kishte thënë Ebu Qerimi, është krejtësisht ashtu. Atij i qenë kujtar netët e tij pa gjumë kohët e fundit, por aty për aty kishte menduar se pagjumësia e një populli duhej të ishte diçka krejtësisht e ndryshme nga pagjumësia e një njeriu.

Me bisht të syrit nisi të vështronë përsëri herë djathas, herë majtas. Të gjithë dukeshin si të përpire nga dosjet, krejt të magjepsur mbi to, thuase ato s'ishin letra të shkruara, por mangaj, ku digjej një qymyr që të zinte. Ndoshta edhe une dalngadalë do të bie në këtë magjepsje, mendoi ai pikëllueshëm, dhe do të harroj botën dhe gjithçka.

Atë javë, ashtu siç e kishte urdhëruar shefi i tij, ai kishte genë nga një gjysmë dite në secilën prej sallave të Seleksionimit, për t'u njojur me procesin e punës. Kishte qëndruar me orë të tëra në çdo sallë, përkrah ndonjë nëpunësi të vjetër, përfunduar edhe ai përvojë dhe, kur e kishte ndjekur më në fund tërë ciklin e punës, qe kthyer dy ditë më parë te tryeza e tij, atje ku i kishin thënë të punonte ditën e parë të hyrjes në punë.

Nga shtegtimi sallë më sallë Ebu Qerimi kishte mësuar, në vija të përgjithshme, se si punonte Seleksionimi. Pas përpunimit në Sallën e Qiqrave, sasia e ëndrrave të pavlefshme, e paketuar në grumbuj të mëdhenj, i dorëzohej Arkivit, ndërsa sasia e vlefshme i nënshtrohej një përpunimi të ri qysh nga e para. Ëndrrat ndaheshin në grupe sipas çështjeve me të cilat kishin lidhje: Sigurimi i perandorisë dhe i sovranit (komplotet, tradhtitë, kryengritjet), Politika e brendshme (kryesisht uniteti i perandorisë), Politika e jashtme (aleancat, luftërat), Jeta civile (vjetdhjet e

mëdha, abuzimet, zvetënim), Sinjalizime për bashëndr-rën, Të ndryshme (varia).

Grupimi i ëndrrave në ndarjet dhe nëndarjet nuk ishte gjë e lehtë. Madje një kohë të gjatë qe diskutuar nëse duhej që me këtë punë të merrej Seleksionimi, apo ajo i përkiste kryesisht Interpretimit. Në të vërtetë, ajo do t'i l-hej Interpretimit, sikur ai të mos ishte aq i ngarkuar. Më në fund qe arritur një zgjidhje pajtimi: grupimi i ëndrrave i qe lënë Seleksionimit, por kjo quhej një punë parapërgatitore, pra vetëm një projekt. Dhe në krye të çdo dosjeje me materiale të dorëzuara nuk shkruhej: «Ëndrra që kanë lidhje me X çështje, por «Ëndrra që mund të kenë lidhje me X çështje». Veç kësaj, ndërsa mbante përgjegjësi të plotë për ndarjen e ëndrrave në të vlefshme e të pavlefshme, për grupimin e tyre Seleksionimi nuk mbante veçse një përgjegjësi morale. Kështu që në të vërtetë puna bazë e Seleksionimit ishte qerimi. Qerimi ishte thelbi i Seleksionimit, ashtu si Interpretimi quhej thelbi i krejt Tabir Sarajit. E kuptove tani që këtu janë portat ku hyn gjithçka, i kishte thënë shefi Ebu Qerimit, ditën e rikthimit të tij në vendin e parë të punës. Ti me siguri ke kujtarar në fillim se, meqenëse me këtë proces fillon puna e Seleksionimit dhe meqenëse ne të vendosëm këtu, ky është edhe më i parëndësishmi. Kurse tani besoj se e more vesh që ky është themeli i punës dhe ne asnjëherë nuk i vendosim fillestarët në të, por ty të vendosëm, sepse ti pëlqehesh prej nesh.

Ti pëlqehesh prej nesh. Ebu Qerimi e kishte përsëritur me vete me dhjetëra herë këtë frazë, sikur me anë të përsëritjes ai do t'i hynte asaj në thelb. Mirëpo ajo ishte e tillë, e mbyllur nga të gjitha anët, enigmatike, e lëmuar si një mur, ku nuk ke ku kapesh për ta kapërcyer.

Ebu Qerimi ferkoi sytë përsëri. Deshi të rifillonte leximin, por s'ishte e mundur. Shkronjat i dukeshin të kuqë-rremla si nga një refleks zjarri apo gjaku.

Kishte hequr mënjanë rreth dyzet ëndrra të pavlefshme. Shumica i qenë dukur të shkaktuara nga hallet e përditshmë, kurse një pjesë i qenë dukur kallpe, por s'ishte i sigurt; t'i lexonte edhe një herë? Në të vërtetë i kishte lexuar një dy-tri herë secilën, por prapë s'ndihej i sigurt. Shefi i kishte thënë se, sa herë të dyshonte, duhej ta linte ëndrrën për qëruesin e dytë, duke i vënë sipër një pikëpyetje, mirëpo ai e kishte bërë këtë pér një numër të madh ëndrrash. Në të vërtetë kishte nxjerrë si të pavlefshme shumë pak ëndrra dhe, në qoftë se nuk do të nxirrte as këto të dyzeta, atëherë shefi kishte të drejtë të thoshte me vete: Ebu Qerimi, pér të qenë brenda, i kalon të gjitha ëndrrat te qëruesit e tjerë. Mirëpo ai ishte qërues dhe si i tillë detyrë kryesore kishte të qëronte dhe jo të kalonte. Pérndryshe, ç'do të ndodhë sikur gjithë qëruesit, pér të qenë brenda, të kalonin sa më shumë ëndrra në Interpretim? Interpretimi do të bllokonte pranimin ose do të ankohej në drejtori. Drejtoria do të kërkonte shkaqet. Eh, ç'më gjeti, psherëtiu me vete Ebu Qerimi. Po, në fund të fundit, të dalë ku të dalë, mendoi dhe me njëfarë inati, me ngut, sikur të kishte frikë mos i kthehej mendja, shkroi në krye të katër-pesë fletëve fjalën «e pavlefshme» dhe poshtë saj nënshkrimin e tij. Ndërsa vazhdonte të shkruante mbi fletët e tjera atë fjalë, ndiente një gëzim hakmarrës pér ata teveqelë të panjohur që, të sëmurë nga barku apo majasëlli, e kishin munduar atë dy ditë me ëndrrat e tyre të marrë, të cilat ndoshta as i kishin parë fare, por i kishin dëgjuar nga të tjerët. Idiotë, mashtrues, shantë me vete, ndërsa shkruante fjalën e dënimit mbi fletët e tjera.

Megjithatë dora e tij sa vente bëhej më e ngadaltë, gjersa më në fund qëndroi pezull mbi fletën. Dale njëherë, tha me vete, pse kështu, si i çmendur. Nuk iu desh më tepër se një minutë që vrullin e zemërimit t'ia zinin prapë dyshimet.

Në të vërtetë kjo s'ishte aq e thjeshtë, dhe nga ata tevelë të panjohur mund të të gjente belaja. Nëpunësit e të gjithë sektorëve pa përjashtim, por sidomos ata të Seleksionimit, dridheshin nga fjala «verifikim». I kishin treguar se qëllonte shpesh që ëndërrparësi, me të dëgjuar ndonjë ngjarje reale, dërgonte letër në Tabir Saraj, duke pretenduar profetizimin e ngjarjes me anë të ëndrrës së tij. Atëherë kërkohet ëndrra, gjendej me anë të numrit të regjistrimit të saj në Recepzion, nxirrej nga Arkivi dhe, në qoftë se ajo ishte vërtet ashtu, kërkoheshin fajtorët që ajo s'qe marrë parasysh. Fajtorë mund të ishin interpretuesit, që nuk e kishin zbërthyer drejt kuptimin e sinjalit, por mund të ishin seleksionuesit, që e kishin nxjerrë ëndrrën të pavlefshme dhe në këtë rast faji i tyre quhej edhe më i rëndë, sepse gabimi i interpretuesit, që nuk arriti ta shpjegonte drejt sinjalin, ishte më i falshëm në krahasim me gabimin e seleksionuesit, që nuk gjeti në ëndërr asnje sinjal.

Punë e mallkuar, tha me vete Ebu Qerimi, i habitur edhe vetë nga ky çast rebelimi i ndërgjegjes së tij. Megjithatë në dreq të vente. Ai shkroi fjalën «e pavlefshme» mbi njëren nga fletët, por te tjetra përsëri u step. Padashur, ngaqë s'dinte ç'të bënte me atë fletë që i mbeti në dorë, nisi të rilexonte tekstin e shkruar në të: «Një shesh i braktisur, pranë këmbës së një ure; një lloj djerrine nga ato ku hedhin mbeturinat; midis hedhurinave, pluhurit, copërave të thyera të lavamanëve një vegël e vjetër

muzikore, e paparë ndonjëherë, që binte vetvetiu midis asaj shkretie dhe një dem, i egërsuar siç duket prej tingullit të asaj vegle, shkrofëtinte te këmba e urës.»

Punë artistësh, tha me vete Ebu Qerimi, ndonjë muzikant i pakënaqur, i mbetur pa punë, dhe nisi të shënonte fjalën «e pavlefshme» sipër. Kishte shkruar vetëm «e pa-», kur sytë i shkuan te rreshtat e parë që i kishte kapërcyer dhe ku shënohej emri i njeriut që kishte parë ëndrrën, data dhe profesioni i tij. Për çudi, i zoti i ëndrrës nuk ishte muzikant, por shitës lulelakrash, nga kryeqyteti. Ç'më polli, tha me vete Ebu Qerimi, pa i hequr sytë nga fleta. Të dilte një bakall i mallkuar dhe të ngatërronte mendjen! Ishte dhe nga kryeqyteti dhe e kishte lehtë të ankohej. Ebu Qerimi i shoi me kujdes gërmat e shkruara sipër fletës dhe e kaloi ëndrrën në të vlefshmet. Idiot, murmuriti edhe një herë me vete, duke e vështruar për herë të fundit me bisht të syrit fletën e ëndrrës, siç vështrohet njeriu që i bëhet një favor pa e merituar. Ngjeu penën në bojë dhe, pa i lexuar për së dyti, shkroi fjalën «e pavlefshme» mbi disa fletë të tjera. Kur vrulli i zemërimit i ra, e frenoi prapë veten. I kishin mbetur akoma edhe tetë ëndrra, nga ato që në shikimin e parë i kishte nxjerrë si të pavlefshme. I pa me qetësi, një nga një dhe, me përjashtim të njërsës që e kaloi në të vlefshmet, të tjerat i la aty ku ishin. Duhej të ishe tepër i trashë që të mos kuptoje në to sherret në familje, kapsllékun dhe mungesën e grave.

Orari zyrtar s'po mbaronte që s'po mbaronte. Megjithëse i dhimbnin sytë, Ebu Qerimi tërhoqi disa fletë nga dosja e ëndrrave të papërpunuara dhe i vuri përpara. Kishte përshtypjen se lodhej më shumë duke bërë sikur lexonte, sesa po të lexonte vërtet. Zgjodhi ato fletë që kishin tekstet më të shkurtra dhe, pa i parë fare adresuesit,

lexoi përbajtjen e ëndrrës. Njëra ishte kjo: «Një mace e zezë kishte kapur në gojë hënën dhe po vraponte e ndjekur nga turma. Gjithë udhës nga ikte, dukeshin gjurmët e hënës së plagosur.»

Po kjo ishte vërtet një ëndërr që ia viente barra qiranë të merreshe me të. Para se ta kalonte te të vlefshmet, Ebu Qerimi e lexoi edhe një herë. Ishte vërtet një ëndërr serioze, me të cilën kishe qejf të merreshe. Ebu Qerimi mendoi se, sidoqoftë, puna e interpretuesve, pavarësisht se ishte tepër e vështirë dhe delikate, ishte e këndshme, sidomos kur kishe të bëje me ëndrra të tillë. Atij vetë, megjithëse i lodhur, i lindi dëshira ta interpretonte ëndrrën. Madje kjo gjë s'i u duk aspak e zorshme. Përderisa hëna ishte simbol i shtetit e i fesë, kuptohej që macja e zezë ishte një forcë armiqësore që vepronte kundër tyre. Një ëndërr e tillë i ka të gjitha shanset për t'u shpallur bashëndërr, mendoi Ebu Qerimi. Ai shikoi adresuesin. Ishte nga një qytet i largët i krahut evropian të shtetit. An-dej edhe ëndrrat vijnë më të bukura, mendoi Ebu Qerimi. Ai e lexoi atë për të tretën herë dhe iu duk akoma më e bukur dhe me kuptim. Një gjë e mirë ishte se ëndrra, veç të tjerasht, kishte edhe turmën, e cila me siguri do ta arriinte macen e zezë për t'ia shkëputur hënën prej dhëmbëve. Me siguri ajo ka për të përfunduar ndonjë ditë si bashëndërr, tha ai me vete dhe e vërejti gati me buzëqeshje fletën e zakonshme ku qe shkruar ëndrra, si njeriu që sheh një vajzë tanë për tanë të zakonshme, por që ai e di se e pret fati i një princeshe.

Ebu Qerimi ndjeu për çudi një lehtësim. Ai mendoi të lexonte edhe dy-tri fletë të tjera, por i la përgjysmë, sepse nuk deshi të prishte përshtypjen e mirë të ëndrrës me hënë. Ai ktheu kokën nga xhamat e mëdhenj, pas të cilëve

po binte muzgu. Tani nuk donte të merrej më me asgjë. Donte vetëm që të mbaronte orari zyrtar. Megjithëse drita sa vente po dobësohej, kokat e njerëzve vazhdonin të rrinin të përkulura mbi dosje. Ai ishte gati i sigurt se, edhe sikur të binte nata dhe terri i përjetshëm, ato koka nuk do të ngriheshin që andej, pa rënë zilja e mbarimit të punës.

Më në fund ajo ra vërtet. Ebu Qerimi mbylli me shpejtësi dosjet. Nga të gjitha tryezat dëgjoheshin zhurmat e sirtarëve që hapeshin për t'u futur brenda dosjet. Ebu Qerimi e mbylli sirtarin e tij me çelës dhe, megjithëse ishte një nga të parët që doli nga salla, vetëm pas një çerek ore u gjend përjashta.

Në rrugë ishte ftohtë. Nëpunësit që dilnin me grumbuj të mëdhenj, shpërndaheshin në drejtime të ndryshme. Në trotuaret përballë, ashtu si çdo mbrëmje, ishte grumbulluar një turmë sehirxhinjsh, që vështronin daljen e nëpunësve nga Tabir Saraji. Nga të gjitha institucionet e mëdha shtetërore, duke përfshirë këtu edhe pallatin e Sheh-Ul-Islamit, edhe zyrat e Vezirit të Madh, Tabir Saraji ishte i vetmi që zgjonte kureshtinë e njerëzve gjer në atë shkallë, saqë qindra kalimtarë të ndalonin e të prisnin daljen e nëpunësve. Në heshtje, me jakat e ngritura nga të ftohtët, njerëzit vështronin nëpunësit misteriozë që merreshin me punën më enigmatike të shtetit, i ndiqnin me ca sy të shtangur, sikur të përpinqeshin të kërkonin mbi fytyrat e tyre gjurmët e ëndrrave dhe nuk largoheshin veçse kur portat e rënda të pallatit të madh mbylleshin me kërkëllimë.

Ebu Qerimi shpejtoi hapat. Fenerët e rrugëve nuk ishin ndezur akoma, por ata do të ndizeshin me siguri përpara se ai të arrinte te rruga e tij. Qyshse kishte filluar punën në Tabir, kishte njëlloj frike nga rrugët e pandriçuara.

Rrugët ishin plot me kalimtarë. Aty-këtu kalonin me shpejtësi karroca me dritat e zëna me perde. Në to kishte me siguri hanëme të bukura, që shkonin në takime të fshehta. Ebu Qerimi pshëretiu.

Kur mbërriti te rruga e tij, fenerët ishin ndezur vërtet. Kjo ishte një rrugë e qetë, gjysmë luksoze, një pjesë e ndërtesave të së cilës ishin të rrethuara me kangjella të rënda hekuri. Gështenjëpjekësit po bëheshin gati të iknin. Disa kishin futur në torba gështenjat, kaushët bosh dhe qymyrin dhe siç dukej prisnin të ftoheshin edhe pak mangjëtë prej llamarine me vrima. Polici i rrugës e përshëndeti me nderim Ebu Qerimin. Nga kafeneja e udhëkryqit po dilte i dehur tape fqinji i tyre, oficeri në lirim Beç beu. Ai ishte me dy shokë të tjerë, të cilëve u pëshpëriti diçka kur pa Ebu Qerimin. Kur kaloi përbri, Ebu Qerimi ndjeu sytë e tyre t'i nguleshin gjithë kureshtje dhe frikë. Ai shpejtoi hapat. Që larg pa se kishte dritë në të dy katet e shtëpisë. Do të kenë ardhur mysafirë, tha me vete, megjithatë ndjeu një si dridhje. Kur u afrua dhe pak, pranë portës së shtëpisë pa karrocën me shenjën e Qyprillinje, shkronjën «Q» të gdhendur në të dy dyert dhe, në vend që të qetësohej, u shqetësua edhe më.

Porten ia hapi shërbyesa e vjetër e shtëpisë, Lokja.

— Ç'është? — ia bëri Ebu Qerimi, duke treguar me kokë dritat në katin e dytë.

— Kanë ardhur dajat e tu.

— Ka ndodhur gjë?

— Asgjë. Kanë ardhur për vizitë.

Ebu Qerimi mori frymë i lehtësuar. Ç'kam kështu, tha me vete ndërsa ecte përmes oborrit drejt derës së brendshme. Gjithmonë i kishte qëlluar të shqetësohej kur kthehej vonë dhe shikonte dritat të ndezura anekënd shtëpisë,

por asnjëherë nuk qe tronditur si sonte. Siç duket, puna e re, mendoi.

— Të kërkuan mbasdite dy shokë të tutë, — po i thoshte Lokja që vinte pas. — Më thanë të shkosh t'i takosh nesër ose pasnesër në atë... atë... si e quajnë të mallkuarin klob apo klab.

— Në klub.

— Hë, në klub.

— Po të më kërkojnë prapë, thuaju që s'kam kohë të lirë.

— Mirë, — tha shërbyesa.

Në korridor Ebu Qerimi ndjeu një erë të mire gjellësh. Para se të hynte në dhomën e miqve, qëndroi një minutë në këmbë, pa e ditur as vetë pse. Më në fund hapi derën dhe hyri. Në dhomën e madhe, të shtruar anekënd me qilim, ndihej era e mirë e zjarrit. Kishin ardhur dy dajat e tij, i madhi bashkë me gruan dhe i vogli. Ishin dhe dy kushërinj të tjerë, të dy zëvendësministra, që vinin shpesh. Ebu Qerimi i takoi me radhë.

— Dukesh i lodhur, — i tha daja i madh.

Ebu Qerimi ngriti supet, sikur t'i thoshte: «ç't'i bësh. Punë.». Ndihej menjëherë që para se të vinte ai, ishte folur për punën e tij. Ebu Qerimi vështroi të ëmën, që rrinte me gjunjët mbledhur pranë njërit prej dy mangajve të mëdhenj prej bakri. Ajo i buzëqeshi fare lehtë dhe vetëm atëherë ai e ndjeu se u çlirua plotësisht nga ankthi. U ul në një qoshe të minderit duke pritur çastin që vëmendja të ikte më në fund prej tij. Dhe ajo iku vërtet pas disa çastesh.

Daja i madh vazhdoi të tregonte diçka, që Ebu Qerimi, me sa dukej, e kishte ndërprerë me hyrjen e tij. Ai ishte guvernator në një nga zonat më të largëta të perandorisë dhe, sa herë që vinte me punë në kryeqytet, sillte që andej

plot rrëfime të ashpra, të cilat Ebu Qerimit i dukeshin të njëllojta me ato të herës tjetër. Gruaja e tij, e imët, me fytërë të pakënaqur, dëgjonte me vëmendje ato që tregonte i shoqi dhe herë pas here vështronte të pranishmit sikur t'u thoshte: e shikoni ku jetojmë ne? Ajo ankohej gjithmonë nga klima e atjeshme, nga punët e shumta të të shoqit, dhe në fjalët e saj kishte një pakënaqësi të vazhdueshme ndaj kunatit të saj, vëllait të mesëm të të shoqit, Vezirit, siç e thërritin të gjithë njeriun që tanë për tanë kishte postin më të lartë shtetëror midis gjithë Qyprillinxve, ministër i Jashtëm, dhe i cili, sipas saj, nuk ishte i interesuar që vëllai i tij të kthehej më në fund në kryeqytet.

Daja i vogël dëgjonte me një buzëqeshje të shkujdesur vëllanë e madh. Ndërsa daja i madh i dukej Ebu Qerimit si një bronz i mbuluar pakëz nga pluhuri i ashperësissë, fanatizmit dhe provincës, të voglin e donte përherë e më tepër. Biond, me sy të çelët, me ca mustaqe të kuqërrrema, me atë emër shqiptaro-gjerman, Kurt, për të thoshin se ishte trëndafili i egër i Qyprillinxve. Ndryshe nga vëllezërit e tjerë, nuk qe ngulur në asnje post të rëndësishëm, përkundrazi përherë kishte hyrë në ca punë disi të çuditshme që i braktiste shpejt: në një institut të oqeanografisë, në arkitekturë. Kohët e fundit merrej me muzikë. Veç kësaj, nuk donte të martohej, luante golf me të birin e konsullit austriak, flitej se këmbente letra dashurie me ca hanëme misterioze, me një fjalë gjithçka e bënte tjetërlloj, tërheqëse, por pa dobi. Ebu Qerimi ëndërronte që ta imitonte, por e ndiente se s'do të arrinte dot. Krejt i qetësuar tanë, ndërsa dëgjonte bisedën e dy dajave, Ebu Qerimi përfytyronte karrocën që rrinte përjashta e që i kishte sjellë ata, atë karrocë që, sa herë e shihte, ai ndiente gjëzim të

përzier me tmerr, sepse me të kishin ardhur gjithmonë ose lajme të mira, ose tmerre.

Në shtëpinë e Qyprillinxve, ose në «Pallat», siç e quanin midis tyre gjithë njerëzit e fisit shtëpinë e Qyprilliut kryesor, kishte disa karroca, por ato ishin të njëllojta dhe për Ebu Qerimin ato ishin vetëm një, karroca e hareshme — fatale, me atë «Q» të gdhendur në dru, që sillte ose ylberet, ose zinë nga shtëpia kryesore në të gjitha shtëpitë e fisit të madh. Disa herë qe biseduar për atë shkronjën «Q», për ta zëvendësuar me «K» sipas shkrimit të emrit të Qyprillinxve në osmanishten zyrtare, Köprülü, mirëpo ata s'kishin dashur kurrsesi një ndërrim të tillë dhe kishin ruajtur shkronjën «Q» dhe të gjitha shkronjat e tjera të emrit, sipas alfabetit të gjuhës shqipe.

— Domethënë hyre në Tabir Saraj, — iu drejtua Ebu Qerimit daja i madh, që e kishte mbaruar më në fund rrëfimin e vet. — E vendose më në fund.

— E vendosëm të gjithë bashkë, — tha nëna.

— Mirë bëtë, — tha daja i madh. — Punë e nderuar, punë e rëndësishme. Me hajr.

— Ishalla, — tha nëna. — Të lumtë goja!

Në bisedë u përzien dy kushërinjtë e tjerë. Ndërsa dëgjonte ç'flitez, Ebu Qerimit iu kujtuan gjithë bisedat e pafundme për punën e tij përpara se të vendosej hyrja në Tabir Saraj. Një njeri i jashtëm, po t'i kishte dëgjuar ato, do të mbetej me gojë hapët: éshtë e mundur që të diskutohej me kaq kujdes se në ç'punë do të hynte një nip nga Qyprillinx, nga familja e famshme që i kishte dhënë perandorisë pesë kryeministra dhe një numër të pafund ministrash, admiralësh, gjeneralësh, njëri prej të cilëve kishte komanduar pushtimin e Austrisë, që edhe tani, në zbehjen e saj, mbetej një nga shtyllat e perandorisë, që

kishte hedhur e para idenë e riformimit të shtetit të madh, duke u kthyer në SHBO (Shtetet e Bashkuara Osmane), nga familja, te porta e së cilës trokitnin të druajtur funksionarë të lartë të shtetit për të kërkuar mbrojtje, ndërhyrje për mëshirë, apo emërim në poste të tjera?

Kështu mund të dukej në vështrimin e parë, e habitshme dhe disi e pabesueshme, por për ata që e dinin më thellë historinë e Qyprillinxve, nuk ishte aspak ashtu. Kishte rreth katërqind vjet që familjes së madhe, krahas lavdisë së paparë, s'i ndahej fatkeqësia e paprerë. Kishte në të po aq dritë, sa edhe terr, po aq njerëz me poste të larta, ministra, guvernatorë, kryeministra, sa edhe të dënuar në burgje, me koka të prera, të humbur pa nam e pa nishan. Ne Qyprillintë jemi si ata njerëzit që kanë çelur toka e jetojnë në këmbët e vullkanit Vezuv, thoshte gjysmë me të qeshur daja i vogël, Kurt Qyprilli. Ashtu si Vezuvi që shpërthen herë-herë e djeg e shkrumbon ata që jetojnë në hijen e tij, ashtu edhe ne na godet herë pas here sovranit, nën hijen e të cilit rrojmë. Dhe ashtu si ata që jetojnë në këmbët e Vezuvit, me gjithë fatkeqësitë e herëpashershme të tij, pas qetësimit të vullkanit, prapë aty, në tokat pjellore, te këmbët e tij e ngrenë jetën, ashtu edhe ne, me gjithë rrebeshet që na dërgon sovranit, prapë nën hijen e tij qëndrojmë e i shërbejmë besnikërisht.

Qysh nga fëmijëria Ebu Qerimi mbante mend ca ecejakë të shërbëtorëve që pa gdhirë nëpër shtëpinë e tyre të madhe, pëshpërimat nëpër dyer, tezet me fytyra të llahtarisura që trokitnin te porta e jashtme, dite të tëra me lajme të zymta, me pritje, me ankth, gjersa vinte qetësimi me vajtimin e qetë të të dënuarit, në ndonjë nga dhomat e mënjanuara dhe pastajjeta që vazhdonte si edhe më parë, në pritje të një shkëlqimi të ri, ose të një zie të re. Sepse, siç

thuhej, në familjen e Qyprillinjve burrat ose ngjiteshin në poste të larta, ose binin në fatkeqësi, rrugë të mesme s'kishte.

Shyqyr që ti, së paku, nuk e ke mbiemrin Qyprilliu, i thoshte herë pas here eëma Ebu Qerimit, pa i besuar edhe vetë ngushëllimit të saj. Ai ishte djalë i vetëm dhe ajo gjithë jetën e saj, qysh pas vdekjes së të shoqit, s'kishte bërë gjë tjetër, veçse kishte menduar si ta mbronte Ebu Qerimin nga pjesa e keqe e fatalitetit të Qyprillinjve. Kjo e kishte bërë atë më të mençme, më autoritare dhe, për çudi, më të bukur. Një kohë të gjatë ajo, me veten e saj, kishte vendosur ta mbante Ebu Qerimin larg karrierës. Mirëpo, kur djali u rrit dhe mbaroi shkollën, përherë e më tepër vendimi i saj dukej i pakuptimitë. Në familjen e Qyprillinjve nuk njiheshin të papunët; me dashje ose pa dashje duhej gjetur një post për Ebu Qerimin. Një post ku mundësitet për karrierë të ishin sa më të mëdha dhe mundësitet për të rënë në burg sa më të vogla. Në fis qe diskutuar gjatë për këtë, qenë sjellë e risjellë ndër mend diplomacia, ushtria, oborri, banka, ministritë, qenë shkoqitur një për një të mirat dhe të këqijat e tyre, mundësitet e ecjes përpara dhe mundësitet e rrëzimit, qe shqyrtuar një për një secili post, qe braktisur njëri që ishte dukur më i papërshtatshëm ose më i rrezikshëm për tjetrin, pastaj qe hequr dorë nga ky i dyti, për po ato arsyen, qe gjetur një i tretë, që në fillim qe dukur se ndryshonte nga dy të parët, por pastaj, në një shikim më të thellë, qe ardhur në përfundimin se pikërisht ky post, i qetë në pamjen e jashtme, ishte më i rrezikshmi se të tjerët, atëherë qenë kthyer përsëri tek i pari, tek ai për të cilin kishin thënë në fillim «upupu, vetëm atje të mos vejë!» e kështu me radhë, gjersa më në fund nëna e Ebu Qerimit, e lodhur nga të gjitha

këto, kishte thënë: le të vejë ku të dojë ai, asaj që është shkruar s'i shpëton dot. Në këtë e sipër, tamam kur po bëheshin gati ta linin zgjedhjen në dorën e vetë Ebu Qerimit, daja i mesëm, Veziri, që gjer atëherë s'qe përzier në këtë punë, kishte shfaqur më në fund mendimin e vet. Ajo që propozoi ai tingëlloi në fillim si e papritur, si diçka që duhej shoqëruar patjetër me një buzëqeshje, megjithëse buzëqeshja u tret shpejt në fytyrën e secilit, duke lënë në vend të saj një hutim. Pallati i Ëndrrave? Po si? Për ç'arsye? Pastaj dalngadalë, sa më shumë që e mendonin punën, aq më tepër ajo nisi t'u dukej e natyrshme. Pse jo në Tabir Saraj? Ç'të keqe kishte? Madje jo vetëm që s'kishte të keqe, por, përkundrazi, ishte më mirë se në gjithë ato punët e tjera plot kurthe. Po valle këtu a nuk kishte rreziqe? Natyrisht, natyrisht, po sidoqoftë janë rreziqe ëndrrash, një botë ëndrrash, më kuption, si ka thënë i vjetri kur u gjet pisk: bëje, o zot, ëndërr! Ashtu është. Dalngadalë ideja e ministrit e përpjku krejt nënën e Ebu Qerimit. Si nuk ishin kujtar më parë? thoshte ajo. Tabiri i qe dukur asaj gjetja e vetme shpëtimtare për të birin. Përveç që ishte një institucion që i jepte mundësi të pakufishme njeriut për të ecur përpara, nënën e Ebu Qerimit e tërhiqte sidomos karakteri i papërcaktuar, i mjegullt i tij. Realiteti atje dyzohej, shumë shpejt fillonte realja, dhe pikërisht kjo mjegullinë i dukej asaj si mjesidi më i mirë pas së cilës Ebu Qerimi mund të fshihej gjatë kohës së rrebesheve.

Edhe të tjerët ishin të një mendjeje me të. Veç kësaj, thoshin ata, Veziri s'e kishte menduar kot këtë gjë. Kohët e fundit Tabir Saraji po luante gjithmonë e më tepër rol në punët e mëdha të shtetit, dhe Qyprilljinjtë, me prirjen e tyre të natyrshme për t'i parë pakëz me ironi institucionet

e vjetra, tradicionale, e kishin nënyleftësuar pak Pallatin e Ëndrrave. Madje vite më pareëflitej se qenë pikërisht Qyprillinxjë që, në mos arritën ta mbyllnin, e ulën në mënyrë të ndjeshme forcën e Tabir Sarajit. Mirëpo kohët e fundit sovranë e kishte ripërtërirë fuqinë e dikurshme të tij.

Të gjitha këto Ebu Qerimi i kishte mësuar dalngadalë gjatë bisedave të gjata për punën e re. Natyrisht, kur thuhej se Qyprillinxjë e kishin nënyleftësuar pak Tabirin, kjo s'do të thoshte aspak se ata nuk kishin njerëzit e vet atje. Ata prej kohësh do të kishin pushuar së qeni Qyprillinj, po të kryenin mendjelehtësira të tilla. Mirëpo, të dhënë siç duket pas organizmave të tjera të shtetit e sidomos me shpresë se mund të neutralizonin përsëri frymën e «Institucionit gërxho», siç e quanin me shaka midis tyre, ata kishin dobësuar vëmendjen ndaj tij. Pikërisht këtë gjë përpinqeshin me sa duket të riparonin tani. Ata kishin njerëzit e tyre atje, ata ishin me siguri me dhjetëra, por «ndryshe janë njerëzit e gjakut tënd», i kishte thënë Veziri motrës së vet, nënës së Ebu Qerimit. Ai ishte pak nervoz, dhe ajo pati përshtypjen se ishte më i shqetësuar se ç'duhej për këtë gjë. Me siguri dinte diçka më tepër që asaj nuk ia kishte thënë.

Kjo kishte ndodhur dy ditë më parë se Ebu Qerimi të paraqitej në Tabir Saraj. Gjatë gjithë kësaj kohe emri i Ebu Qerimit dhe i Pallatit të Ëndrrave ishin të pandarë nga njëri-tjetri. Ja edhe tani ata ishin bashkë, dhe kjo e bënte të bezdisshme bisedën për Ebu Qerimin. Ai kishte shpresa se, kur të uleshin për të ngrënë darkë, biseda do të ndryshonte me siguri. Mirëpo për fat ajo ndryshoi më përpara. Në të vërtetë vazhdoi të flitej për Tabir Sarajin, por prej bisedës qe shkëputur emri i Ebu Qerimit. Kjo gjë bënte që ai t'i ndiqte fjalët më me vëmendje.

— Sidoqoftë tani mund të thuhet se Tabir Saraji e ka rivendosur plotësisht autoritetin e dikurshëm, — tha njëri nga kushërinjtë.

— Kurse une, pavarësisht se jam një Qyprilli, nuk kam besuar kurrë se atij mund t'i lëkundet autoriteti kollaj, — përgjigjej daja i vogël, Kurti. — Ai nuk është vetëm një nga institucionet më të vjetra të shtetit; për mendimin tim, ai, pavarësisht nga emri i bukur që ka, është institucioni më i tmerrshëm.

— Ka edhe të tjera institucione të tmerrshme, — e kundërshtoi kushërirri.

Kurti buzëqeshi.

— Po tmerri i tyre është i zbuluar, — tha ai. — Tmerri i tyre nxin që tutje, kurse Tabir Saraji është tjetër gjë.

— E pse është i tmerrshëm, sipas teje, — ndërhyri nëna e Ebu Qerimit.

— O, jo në atë kuptim që mund ta marrësh ti, — tha Kurti, duke vështruar me bisht të syrit nga Ebu Qerimi. — Une e kisha për tjetër gjë. Për mendimin tim, midis gjithë mekanizmave të shtetit, Pallati i Ëndrrave është ai që qëndron më jashtë vullneteve njerëzore se gjithë të tjerët. Më kuptioni ç'dua të them? Ai është më impersonali i të gjithëve, më i verbri, më fatali, pra edhe më shtetërori.

— Kurse mua më duket se edhe ai, në njëfarë mënyrë, mund të drejtohet, — u hodh kushërirri tjetër. Ai ishte pa flokë, me ca sy të zgjuar, po ku zgjuarsia shfaqej në një mënyrë të veçantë: sytë ishin gjysmë të shuar, thuase zgjuarsia i kishte lodhur, dhe ai ishte gati ta falte me gjëzim një pjesë të saj.

— Kurse une them se ai është institucioni i vetëm në shtetin tonë, nëpërmjet të cilit pjesa e errët e ndërgjegjes së gjithë shtetasve krijon një kontakt të drejtpërdrejtë me

shtetin, — tha Kurti. Ai i vështroi të gjithë me radhë, si për të kuptuar se sa kishin arritur tek ata fjalët e tij. — Turmat e pafundme vërtet nuk qeverisin, — vazhdoi ai, — por kanë një mekanizëm me anë të të cilit ndikojnë në të gjitha punët, aventurat dhe krimet e shtetit, dhe ky është Tabir Saraji.

— Do të thuash se të gjithë së bashku kanë një përgjegjësi pér gjithçka që ndodh, një ndjenjë faj? — tha kushëriri.

— Po, — u përgjigj Kurti. — Në një farë mënyrë po, — shtoi ai me vendosmëri.

Tjetri buzëqeshi, por, ngaqë sytë i kishte gjysmë të mbyllur, nuk u duk veçse fundi i buzëqeshjes, si ndriçimi në fundin e një dere.

— Pavarësisht nga të gjitha këto, pér mua ai është institucioni më absurd i perandorisë, — tha ai.

— Do të ishte absurd në një botë logjike, — tha Kurti.
— Kurse në botën tonë mua më duket më se normal.

Kushëriri nisi të qeshte me zë, por, meqë guvernatori mbajti një fytyrë të vrërët, ai e fiku dalngadalë të qeshurën.

— Kurse rreth e rrotull flitet se janë më të thella punët, — u hodh kushëriri tjetër. — Asgjë s'është kurrë aq e thjeshtë sa ç'duket. Kush mund t'i dijë sot punët e vërteta të Orakullit të Delfit? Dosjet e tij kanë humbur, ose, që të jem më i saktë, janë zhdukur. Edhe emërimi i Ebu Qerimit s'ishte aq i thjeshtë.

Nëna e Ebu Qerimit, me sy të vëmendshëm jashtë mase, përpiquej të mos i shpëtonte asgjë.

— Lëreni më mirë këtë bisedë, — ndërhyri guvernatori.

Emërimi im s'ishte i thjeshtë? ia bëri me vete Ebu Qerimi dhe copëza-copëza iu renditën në kujtesë pjesë nga

mëngjesi i parë i asaj dite, kur ai shkoi në Tabir, si krijesa më e humbur e botës, të gërshtetuara me orët e fundit të mërzitshme të orarit zyrtar në Seleksionim.

Kurse ai me siguri kujton se une kam shkuar atje për të pushtuar Tabirin, tha me vete me qesëndi të hidhur Ebu Qerimi.

— Lëreni tani këtë bisedë, — tha për herë të dytë daja i madh.

Në atë kohë Lokja lajmëroi se darka ishte gati dhe ata u ngritet për të shkuar në dhomën e bukës.

Gruaja e vëllait të madh të Qyprillinx po tregonte diçka për zakonet e vendeve të provinces që drejtonte i shoqi, kur Kurti, pa shumë kujdes, i preu fjalën:

— Kam ftuar rapsode nga Shqipëria, — tha ai.

— Si? — thanë dy-tre zëra.

U kuptua menjëherë që fjala «si» do të thoshte: «Ç't'u kujtua një gjë e tillë? Përse? Ç'është ky trill i ri?» — Pardje bisedoja me konsullin austriak, — vazhdoi ai, — dhe e dini ç'më tha? Ju Qyprillinx jeni sot familja e vetme aristokrate në Evropë dhe me siguri në botë, që keni një epos.

— Ah, — ia bëri njëri nga kushërinjtë, — e qartë.

— Ai e krahasoi eposin që këndohet për ne, me Nibelungen të gjermanëve dhe shtoi se, në qoftë se për një familje të madhe gjermane apo franceze do të këndohej qoftë dhe një e qindta e eposit që këndohet sot për ne në Ballkan, kjo do të trumbetohej si mburrja dhe mrekullia më e madhe për ta. Kurse ju Qyprillinx mezi kujtoheni për këtë. Kështu më tha.

— E qartë, — përsëriti njëri nga kushërinjtë. — Veç një gjë nuk kuptoj: ti fole për rapsodë shqiptarë apo jo? Në qoftë se bëhet fjalë për eposin që dimë të gjithë, atëherë ç'hyjnë këtu rapsodët shqiptarë?

Kurt Qyprilliu e vështroi në sy, por nuk iu përgjigj. Biseda për eposin ishte e vjetër në familjen e Qyprillinjve, ashtu si serviset e shtrenjta, dhurata të dikurshme të sovranëve, që çdo brez Qyprillinjsh i gjente për t'ua lënë brezit tjetër. Ebu Qerimi e kishte dëgjuar bisedën e eposit qysh në fëmijëri. Në fillim ai e kishte përfytyruar eposin si diçka të gjatë, midis dragoit dhe gjarprit, që rrinte larg në ca male me dëborë dhe në trupin e të cilit, si në trupin e qenieve përrallore, ishte ndryrë fati i familjes. Mirëpo, duke u rritur, dalngadalë e kishte kuptuar, megjithëse jo fort qartë, se ç'ishte ky epos. Në të vërtetë për Ebu Qerimin qe pak e vështirë të merrte me mend se si Qyprillinjtë rronin e sundonin në kryeqytetin perandorak, ndërsa larg, në Ballkanin e çuditshëm, në provincën me emrin Bosnje, këndohej një epos për ta. Akoma më e pakapshme ishte për mendjen e Ebu Qerimit se përsë ky epos nuk këndohej në vendlindjen e Qyprillinjve, në Shqipëri, por në Bosnje dhe, veç kësaj, ai nuk gjendej në gjuhën amtare të Qyprillinjve, në shqipe, por në sërbishte. Një herë në vit, gjatë muajit të ramazanit, vinin rapsodët që nga Bosnja. Ata bujtnin për disa ditë rresht te Qyprillinjtë, për të kënduar rapsoditë e tyre të gjata, të shoqëruara me një vegël muzikore që nxirrte një zë të pikëlluar. Ky ishte një zakon që vazhdonte qysh prej qindra vjetësh dhe që brezat e rinj të Qyprillinjve nuk kishin guxuar ta braktisin apo ta ndryshonin. Të mbledhur në dhomën e madhe të mysafirëve, ata dëgjonin zërin e zvargur të rapsodëve sllavë, prej fjalëve të të cilëve nuk kuptionin asnjëren, përveç emrit Qyprilli, që ata e shqiptonin Çupriliq. Pastaj rapsodët merrnin shpërblimin e zakonshëm dhe iknin, duke lënë pas vetes një ndjesi boshllëku dhe enigmë që për disa dite rresht shkaktonte te të zotët e shtëpisë ca psherë-

tima pa shkak, të ngjashme me ato që shkakton ndryshimi i motit.

Megjithatë flitej se sovrani i kishte zili Qyprillinxhë pikerisht për atë epos. Për sovranin qenë hartuar e vazhdonin të hartoheshin me dhjetëra divane e vjersha të ndryshme nga poetët zyrtarë, mirëpo një epos si ai i Qyprillinxhë s'këndohej gjékund për të. Madje flitej se ishte pikërisht kjo zili një nga shkaqet kryesore për rrufetë me të cilat sovrani godiste herë pas here Qyprillinxhë. Po pse nuk ia falim atë epos sulltanit mbret dhe të shpëtojmë nga të këqijat? kishte thënë njëherë Ebu Qerimi i vogël, pasi kishte dëgjuar pëshpërimat e të mëdhenjve. Pusho, Ebu Qerim, i kishte thënë nëna, eposi është diçka që nuk dhurohet, më kupton, s'është si unazat apo xhevahiret, është një gjë e tillë, që, edhe po të duash ta japësh, nuk e jep dot.

— Është njëlloj si Nibelungen, kështu më tha, — vazhdoi Kurti mendueshëm. — Gjithë këto ditë kam bëré me vete atë pyetje që është bëré shpesh në shtëpinë tonë: Përse sllavët kanë ngritur një epos për ne, kurse bashkatdhatarët tanë, shqiptarët, në eposin e tyre heshtin?

— Kjo është e thjeshtë, — tha njëri nga kushërinjtë, — ata heshtin, sepse kanë pritur diçka prej nesh.

— Sipas teje ky është një qortim?

— Merre si ta duash.

— Për mua është e kuptueshme, — ndërhyri kushëriri tjetër. — Është një keqkuptim i vjetër midis familjes sonë të Qyprillinxhë dhe shqiptarëve. Ata e kanë vështirë të kuptojnë përmasat perandorake të familjes sonë, ose, për të thënë një fjalë më të saktë, këtë gjë s'e përfillim aspak. Ata janë mospërfillës për atë që kanë bëré e vazhdojnë të bëjnë Qyprillinxhë për tërë perandorinë e madhe, në gjirin e së cilës Shqipëria s'është veçse një pjesë. Ata duan të dinë

vetëm ç'kemi bërë ne për këtë pjesë, vetëm për Shqipérinë. Ata kanë pritur vërtet diçka të veçantë prej nesh.

— Shqipérinë disa e quajnë fatkeqe, disa, përkundrazi, me yll, — tha kushëriri tjetër. — Une mendoj se ajo qëndron përtej të dyjave. Ajo ngjan, në njëfarë mënyrë, me familjen tonë të Qyprillinxve: mbi të kanë rënë edhe favoret e sulltanit sovran, por edhe rrebeshet e tij.

— Cilat kanë qenë më të mëdha? — pyeti Kurti. — Favoret apo rrebeshet?

— Është vështirë ta thuash, — u përgjigj kushëriri. — S'më harrohet një fjalë që më ka thënë një çifut: kur turqit suleshin drejt jush me heshta dhe shpata në duar, ju shqiptarët kujtuat me të drejtë se ata po vinin t'ju pushtonin, kurse ata nuk bënин gjë tjetër, veçse ju sillnin dhuratë një perandori të tërë.

— Ha, ha, qeshi Kurti.

Sytë e fikur të kushëririt u duk sikur dhanë shkëlqimin e tyre të fundit.

— Por, si dhuratë e një të çmenduri, ajo u dorëzua me egërsi, madje me gjak, — vazhdoi ai.

— Ha, ha, ha, — qeshi Kurti këtë herë më fort.

— Përse qesh? — u hodh vëllai i madh, guvernatori. — Është tamam ashtu siç ka thënë çifuti. Turqit e ndanë pushtetin me ne, ti e di këtë gjë po aq mirë sa une.

— Natyrisht, — tha Kurti, — vetëm pesë kryeministrat e familjes sonë mjaftojnë ta vërtetojnë këtë gjë. — Ata kanë qenë vetëm fillimi, — tha vëllai i madh.

— Më vonë erdhën qindra ministra e gjeneralë.

— Une nuk qesha për këtë, — tha Kurti.

— Je shumë i llastuar, — tha vëllai i madh, i ngrysur.

Sytë e Kurtit u ndezën përbrenda.

— Turqit na dhanë neve shqiptarëve atë që na mungonte, — vazhdoi kushëriri, për të térhequr vëmendjen, — hapësirat e mëdha.

— Po edhe ndërlikime të mëdha, — tha Kurti. — Jeta e një njeriu të vetëm koklavitet kur plikset me mekanizmin e pushtetit, pa le pastaj drama e një populli të téré.

— Ç'do të thotë kjo?

— A nuk thatë se turqit e ndanë pushtetin me ne?

— Sidoqoftë ata na dhanë përmasat tonë të vërteta, — vazhdoi kushëriri. — Kurse ne i mallkuam për këtë gjë.

— Jo ne, ata, — ndërhyri guvernatori.

— Më fal, ata, shqiptarët e atjeshëm.

U bë një heshtje e nderë, midis së cilës Lokja solli pjatatancat meëmbëlsira.

— Ata do ta fitojnë ndonjë ditë pavarësinë vërtet, por do të humbin këto mundësi të mëdha, — vazhdoi kushëriri. — Do të humbin këtë hapësirë vigane ku fluturojnë si era, do të mbyllen në atë truallin e tyre të ngushtë, krahët do t'u pengohen e do t'u përplasen nga një mal në tjetrin, si shpendët që s'marrin dot fluturimin, do të vyshken, do të squllen e më në fund do të thonë: ç'fituam kështu?! Atëherë do të ngrenë sytë të gjejnë prapë atë që humbën, po a do ta gjejnë vallë përsëri?

Gruaja e guvernatorit pshëretiù thellë: Askush nuk po i prekteëëmbëlsirat.

— Megjithatë tani për tanit ata heshtin për ne, — tha Kurti.

— Një ditë do të na kuptojnë, — tha vëllai i madh. — Ne gjithashtu duhet t'i dëgjojmë ata, — tha Kurti. — Po ti vetë the se ata heshtin për ne.

— Të dëgjojmë heshtjen e tyre, — tha Kurti. Guvernatore qeshi me zë.

— I çuditshëm mbete, — tha përmes së qeshurës. — Të thashë, kryeqyteti të ka llastuar shumë. Një vit shërbim në ndonjë province të largët s'do të të bënte keq.

— Larg qoftë! — tha nëna e Ebu Qerimit nëpër dhëmbë.

E qeshura e guvernatorit e shkriu acarimin e lehtë që u krijua përpara pak kohe në tryezë dhe të gjithë zgjatën pirunët drejt pjatancës me èmbëlsira.

— Une i ftova rapsodët shqiptarë, — tha Kurti, — sepse desha të dëgjoja se për se flet eposi shqiptar. Konsulli austriak, që kishte lexuar pjesë të tij, më tha se rapsoditë shqiptarë atij i qenë dukur shumë më të bukur a se ato bosnjaket.

— Vërtet?

— Po, — tha Kurti. Sytë e tij u picërruan sikur t'i vriste ndriçimi i dëborës. — Atje flitet për ndjekje të hatashme nëpër bjeshkë, për dyluftime, rrëmbime vajzash e grash, karvanë dasmorësh që udhëtojnë drejt dasmash të rrezikshme, krushq të ngriië e të kthyer në gur sepse kanë bërë faj gjatë ecjes, kuaj të dehur me verë, kreshnikë të verbuar tradhtisht mbi kuaj gjithashtu të verbuar, që enden bjeshkëve si në ankth, qyqe që paralajmërojnë fatkeqësi, trokitje nate në konakë të çuditshëm, thirrje në dyluftim makabër e të vdekurit prej të gjallit, që i vërtitet mbi varr me dyqind qenër, rënkimet e këtij të fundit që s'ngrihet dot nga varri për t'u ndeshur me armikun, njerëz e hyjni, të përzier bashkë, që zemërohen, goditen, martohen me njëri-tjetrin, sokëllima, luftëra, mallkime ngjethëse dhe, mbi të gjitha këto, një diell i ftohtë që më shumë ndrit se nxeh.

Ebu Qerimi dëgjonte si i mahnitur. Një mall i panjohur, disi i çuditshëm, për atë borë të largët dimri, ku ai s'kishte qenë kurrë, e përshkoi gjithë qenien e tij.

— Ja, ky është eposi shqiptar ku ne s'jemi, — tha Kurti.

— O, ashtu siç na e shpjegove ti, vërtet është e vështirë që ne të ishim gjékund aty, — tha njëri nga kushérinjtë. — Ai i ngjan një etheje tragjike.

— Kurse në eposin sillav jemi, — tha Kurti.

— A nuk është e mjaftueshme kjo? — tha kushériri, me vështrim të fikur. — Ti vetë the se ne jemi familja e vetme në Evropë e ndoshta në botë, që kemi një epos në një popull. A s'të mjafton kjo? Ti do që të kemi epos në dy popuj?

— Ti pyete a s'më mjafton kjo, — the Kurti, — dhe une po të them: aspak.

Të dy kushérinjtë tundën kokat me dashamirësi. Edhe vëllai i madh buzëqeshi.

— I çuditshëm mbete, — tha, — gjithmonë po ai.

— Kur rapsodët të mbërrijnë, do t'ju ftoj të gjithë për t'i dëgjuar, — tha Kurti. — Vezirit s'i kam thënë akoma, por s'besoj se do të ketë ndonjë kundërshtim për bujtjen e tyre. Rruja e tyre do të jetë e largët dhe, veç kësaj, duhet të udhëtojnë duke i mbajtur veglat muzikore të fshehta. Por ia vlen barra qiranë.

Kurti vazhdoi të fliste me pasion. Ai foli prapë për reportin e familjes së tyre këtu me eposin e atjeshëm ballkanik, si për raporte të administratës dhe artit, të së përkohshmes me të përjetshmen, të mishit me shpirtin.

— Sidoqoftë, thua ç'thuat këtu, mos i fol gjékund tjeter këto, — tha vëllai i madh, fytyra e të cilit ishte ngrysur përsëri.

Në tryezë zotëroi për një çast heshtje, të cilën tringëlli-
ma e pirunëve të fundit mbi porcelanin e pjatave e bënte
edhe më të nderë.

— Ti, nip, ke filluar të mos përzihesh më në asnjë
bisedë, — iu drejtua Ebu Qerimit guvernatori, për të pr-
ishur heshtjen. — Siç duket, e futur kokë e këmbë në
botën e ëndrrave.

Ebu Qerimi e ndjeu që po skuqej. Vëmendja e të
gjithëve po drejtohej tani nga ai.

— Ti punon në Seleksionim, apo jo? — vazhdoi daja i
madh. — Veziri pyeti dje për ty. Ai tha se karriera e
vërtetë në Pallatin e Ëndrrave fillon në Interpretim, sepse
vetëm atje bëhet një punë e vërtetë krijuese dhe mund të
shpërthejë zotësia personale e njeriut. Apo jo?

Ebu Qerimi ngriti supet, si për të thënë se nuk kishte
genë në dëshirën e tij zgjedhja e sektorit ku do të punonte.
Por në sytë e dajës së madh iu duk se kapi një shkëndijë të
fshehtë.

Megjithëse guvernatori i uli sytë shpejt mbi pjatë, ai
ndriçim i pazakontë nuk i kishte shpëtuar as nënës së Ebu
Qerimit. Gjithë vëmendje dhe alarm ajo nisi të ndillte
prapë bisedën për Tahir Sarajin, në të cilën merrnin pjesë
tani të gjithë, përveç djalit të saj.

Përveç atij... që ishte mu në mes të Tabirit. Truri i saj
punonte si në ethe. Mos vallë e kishte ruajtur djalin kaq
kohë për ta hedhur më në fund në një kafaz tigrash që
mbante një emër joshës, por që në të vërtetë s'ishte veç një
mekanizëm i verbër fatal dhe mizor, siç e quajtën pak më
parë?

Me bisht të syrit ajo shikonte profilin e hequr të të birit.
Si do të orientohej dot vallë ai, Ebu Qerimi i saj, në atë
kaos ëndrrash, në ato shtëllunga resh të gjumit, nëpër an-

Nëpunësi i Pallatit të Ëndrrave

kth, pranë sinoreve të vdekjes? Si e kishte lënë ajo të futej nëpër atë shkretëtirë?

Përreth biseda për Tabir Sarajin vazhdonte, por Ebu Qerimi ndihej i lodhur dhe nuk e ndiqte më.

Mysafirët u ngritën më në fund nga tryeza për të pirë kafet në dhomën e miqve. Ata ikën vonë, aty nga mesnata. Ebu Qerimi u ngjit me hapa të ngadalëtë në dhomën e vet, në katin e dytë. Nuk i flihej, por për këtë nuk shqetësohej aspak. I kishin thënë se gjithë nëpunësit e rinj të Tabir Sarajit vuanin zakonisht nga pagjumësia dy javët e para pas fillimit të punës. Pastaj gjumi u rikthehej.

Ai u shtri në shtrat dhe sytë i mbajti hapur një copë herë të gjatë. Gjithçka e mendonte qetësisht. Kjo ishte një pagjumësi pa vuajtje, e rregullt dhe e ftohtë. Dhe s'ishte vetëm pagjumësia e tij që kishte ndryshuar. Gjithçka tjetër e tij kishte pësuar një ndryshim. Ora e madhe e shtëpisë ra dy pas mesnate. Ai mendonte se e shumta aty nga ora tre, tre e gjysmë gjumi do t'i vinte. Por edhe në qoftë se ai vinte, nga ç'dosje do t'i merrte vallë ëndrrat për atë natë?

Ky ishte mendimi i fundit i Ebu Qerimit përpara se gjumi ta kapullonte plotësisht.

1979